

Sundsvalls ungdomars syn på
ungdomspolitikens områden genom
LUPP-enkäten 2009

Innehåll

Förord.....	4
1 Bakgrund	5
Metod.....	5
Vilka har svarat på enkäterna?	6
2 Hur är det i skolan?	7
Några kvalitetsaspekter och skolk	7
Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?	8
Demokratin i skolan	9
Mänskliga rättigheter.....	9
Lika villkor	10
Medbestämmandet	11
Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?	12
Diskussion	13
3 Hur är det på fritiden?.....	15
Hur mycket fritid har ungdomarna och räcker den till?	15
Hur tolkar vi skillnader i svar mellan tjejer och killar?	15
Hur mycket finns det att göra av sådant de är intresserade av?	16
Var träffas ungdomarna på fritiden?	17
Hur ofta utför de sina fritidsaktiviteter?.....	18
Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?	18
Hinder i fritiden pga. kön?	19
Ungdomarnas deltagande i föreningar	20
Något om resor och internationell erfarenhet	20
Diskussion	21
4 Delaktighet i samhällsfrågor	22
Inledning	22
Intresset för samhället och viljan att påverka	22
Intresse för politik och samhällsfrågor	22
Vilja och möjlighet att vara med och påverka	23
Vad vill de påverka?	24
Hur ska vi tolka detta om intresse, vilja och möjlighet?	25
Politiska handlingar och prioriteringar mellan politikområden.....	25
Prioriterade områden	26

Politiska handlingar	28
Hur tolkar vi resultaten om politiska handlingar och prioriteringar?	30
Diskussion	31
5 Trygghetsfrågor	32
Inledning.....	32
Övergrepp och rädsla att gå ut.....	32
Följande har hänt senaste halvåret.....	32
Jämförelse av övergrepp med Sundsvalls LUPP-resultat 2006	35
Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?	35
På vilka ställen är inte ungdomar trygga?	36
Mobbare och mobbade	39
Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?	40
Diskussion	41
6 Hälsfrågor	42
Föräldra- och vuxenansvar	43
Tolkningar av hälsoindikatorer och föräldrars inställning till drickande.....	44
7 Arbetsliv och framtidsfrågor.....	45
Ungdomarnas syn på framtiden	46
Deras tankar om utbildning och försörjning	46
Stanna i hemkommunen, flytta och återvända eller flytta för gott?	48
Skälen till att flytta och till att eventuellt återvända.....	48
Hur tolkar vi resultaten om utbildning och försörjning?.....	51
Mer om arbetsliv och företagande.....	52
Hur tolkar vi resultaten om sommarjobb och attityd till företagande?.....	55
Framtidssyn	55
Diskussion.....	57
Referenser	59

Förord

1 Bakgrund

Ungdomsstyrelsen (ungdomsstyrelsen.se) har utformat LUPP för att samla in data via enkäter till ungdomar, och tillhandahålla dessa data för lokal analys av ungdomarnas attityder och åsikter i flera livsområden. Områdena är fritid, skola, samhälle och inflytande, trygghet och hälsa, arbete samt framtid. Enkäterna är tillgängliga via Ungdomsstyrelsen hemsida¹. Datainsamlingen i kommunerna görs vanligen i åk 8 och gymnasiets åk 2, men en del kommuner gör också datainsamling bland ungdomar i åldern 19-25 år. Dessa åldersgrupper har var sin enkät, men många av frågorna i dessa enkäter är gemensamma. Enkäterna ändras inte från år till år mer än undantagsvis, så att jämförbarhet över tiden är möjlig och tillgängligheten på data gör också att jämförelser med andra kommuner kan göras.

Ungdomsstyrelsen har också publicerat en hel rad rapporter om ungdomars situation. En omfattande rapport som är särskilt värd att nämnas här är "Ung idag, 2010"². Den innehåller aktuell statistik om ungdomsgruppen från många svenska myndigheter med ansvar för svensk officiell statistik, som Brottsförebyggande rådet, kronofogdemyndigheten, Skolverket, Folkhälsoinstitutet, Socialstyrelsen, Kulturrådet m.fl. Även Riksidrottsförbundet har redovisat statistik i rapporten.

Den här rapporten gör inte anspråk på att vara helt uttömmande i vad som analyserats i datamaterialet. Data är mycket omfattande och antalet möjliga jämförande analyser i princip oräkneliga. Trots att rapporten redovisar ett stort antal sammanställningar av svarsfördelningar och tolkar dem utifrån en del olika perspektiv, skulle man kunna formulera andra övergripande problemansatser som skulle generera andra statistiska "berättelser" utifrån data. Dessa skulle inte behöva ta enkäternas livsområden (vi kan kalla den indelningen "vertikal") som utgångspunkt, utan även frågor som formuleras "horisontellt" kunde vara underlag för intressanta rapportteman.

Metod

Datainsamlingen gjordes i skolorna genom att eleverna fick svara via ett webbaserat formulär. En del skolor gav eleverna instruktioner om hur de skulle logga in till enkäten och överlät till dem att göra det på egen tid under eget ansvar. Detta bidrog till att svarsfrekvensen blev så låg som 55 % på gymnasiet. Åk 8 hade 82 % svarsfrekvens.

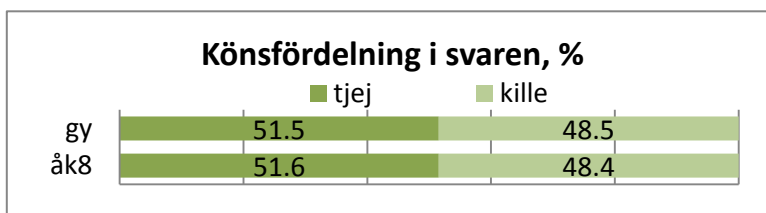
Resultat har ofta redovisats så att årskullarna gymnasiets åk 2 och åk8 kunnat jämföras med varandra. Även tjejer och killar har jämförts i många fall och ofta har tre kategorier använts, ungdomar med utomnordisk anknytning, samt tjejer och killar var för sig utan denna anknytning. Med utomnordisk anknytning menas här att de är födda utom Norden eller någon av deras föräldrar är födda utom Norden. Ett specialfall var de som svarat att de själva var födda utom Norden men att båda föräldrarna var födda inom Norden. Vi antog att dessa var adopterade internationellt, och de kategoriserades som att de inte hade utomnordisk anknytning. De med utomnordisk anknytning har i regel inte delats upp efter kön, därför att det skulle skapa ganska små jämförelsegrupper, och t.ex. procenttal kunde då bli alltför påverkade av tillfälligheter.

¹ www.ungdomsstyrelsen.se/lupp

² Tillgänglig att ladda ner från www.ungdomsstyrelsen.se följ länk *Fakta om unga*.

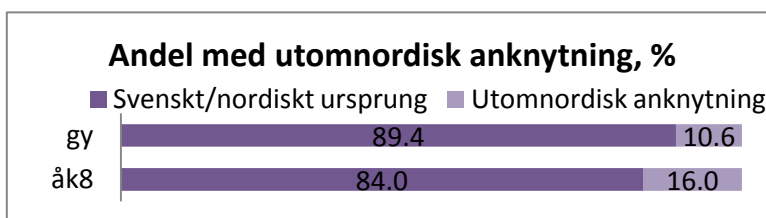
Vilka har svarat på enkäterna?

Elever i åk 8 och i gymnasiet åk 2 var målgruppen för enkäterna. I åk 8 var det 82 % av eleverna eller 830 som svarade. I gymnasiet var bortfallet större, men 55 % eller 691 elever svarade. Andelen tjejer var strax över och andelen killar strax under 50 % i båda åldersgrupperna.

När vi analyserat data från enkäten, har vi ofta gjort det för killar och tjejer var för sig för att se hur stora eller små skillnaderna är. Dessutom har vi delat upp många av analyserna efter om eleverna hade någon utomnordisk anknytning eller inte. Om någon svarat att mamman, pappan eller hon/han själv var född utanför Norden, bestämde vi att den eleven hade utomnordisk anknytning.

I åk 8 bodde 60 % av eleverna med båda föräldrarna och 25 % bodde omväxlande hos den ena och den andra föräldern. I gymnasiet åk 2 var motsvarande siffror lite lägre: 52 % med båda och 19 % växelvis.

2 Hur är det i skolan?

En lokal uppföljning av skolan i Sundsvall kan handla om prestationer i termer av kärnverksamheter som färdigheter och kunskaper som eleverna tillägnat sig. Den kan också innehålla uppföljning av inre faktorer i skolan som har att göra med arbetsklimat och annat som *bidrar till* processer som gynnar bra utfall om färdigheter och kunskaper mm.

Lupp-enkäten ställer frågor om skolans inre processer och arbetsklimat i olika bemärkelser. En del av svaren kan användas som jämförande mått för jämförelser med andra kommuner eller egna kommunen vid ett tidigare tillfälle. Dessa har vi samlat i en tabell som bland annat innehåller jämförelsetal från Sundsvalls Lupp 2006.

Några kvalitetsaspekter och skolkl

Enkätsvaren visar elevernas uppfattning om både problemen och styrkorna i skolan. Mått som vi använt är hur många procent av eleverna som svarar att det stämmer ganska bra eller mycket bra med vissa problempåståenden. Vidare ställs frågor om hur bra ungdomarna tycker om vissa av skolans funktioner. Demokratifrågor som rättigheter, rättvisa och medbestämmande studeras också.

Jämförelser kan här göras med länet 2009 och med Sundsvalls egna resultat 2006. Sundsvall ligger över och under länet med ett par procentenheter på de olika indikatorerna, men när 2009 års svar jämförs med 2006 ser vi att ungdomarna den här gången gett markant högre i ett par av måtten för högstadiet. När det gäller gymnasiet har ungdomarnas omdömen höjts påtagligt sedan 2006. Skillnaderna är i storleksordningen 5 till 10 procentenheter på alla indikatorerna. (Illustration 2.1.)

Illustration 2.1: Hur många som tycker följande stämmer ganska bra eller mycket bra.

	Åk 8	Länet åk 8	Åk 8 2006	Gy åk 2	Länet åk 2	Gy åk 2 2006
Bra stämning i skolan	71 %	69 %	65 %	86 %	85 %	80 %
Elever och lärare respekterar varandra	60 %	62 %	56 %	74 %	73 %	68 %
Tillräckligt antal ämnesval	55 %	59 %	53 %	59 %	54 %	55 %
Skolan agerar vid mobbning	54 %	54 %	55 %	46 %	44 %	39 %
Skolan agerar om lärare kränker elev	50 %	52 %	48 %	47 %	48 %	37 %

Vi ser t.ex. att 71 % i åk 8 svarade att "det stämmer ganska bra" eller "det stämmer mycket bra" att elever och lärare respekterar varandra. Detta var två procentenheter högre än genomsnittet för länet.

Som ytterligare fem kvalitetsindikatorer för åk 8 och lika många för gymnasiet kan de fem frågorna om kvalitén på skolbiblioteket, skolmaten etc. vara. Indikatorerna har här definierats som andel elever som svarat att de tycker ganska bra eller mycket bra om dessa fem aspekter på skolan. Detta redovisas också med länsjämförelser (illustration 2.2). Åk 8 ligger här över länets siffror, när det gäller *skolbiblioteket*, 9 %-enheter över, något under när det gäller *skolmaten* och *schemat*, över när det gäller *skolmiljön*. Gymnasiet ligger något under länssnittet i de flesta av indikatorerna, men inte *skolmiljön*. I jämförelse med 2006 har *skolmaten* på gymnasiet tappat markant i omdömet från eleverna. Där får istället *skolmiljön* högre omdöme än för tre år sedan.

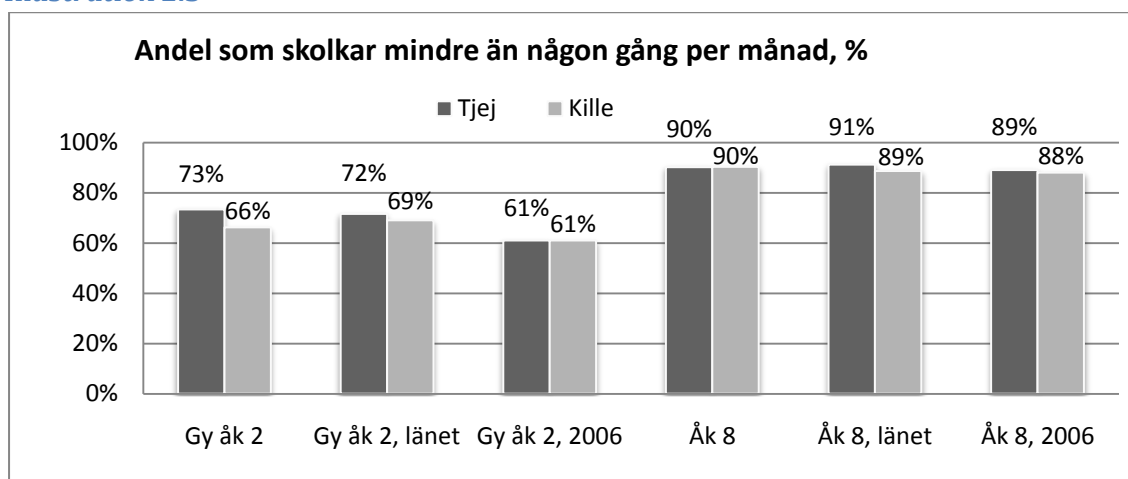
Illustration 2.2

	Åk 8	Länet åk 8	Åk 8 2006	Gy åk 2	Länet åk 2	Gy åk 2 2006
Skolbiblioteket	64 %	55 %	57 %	54 %	67 %	49 %
Skolmaten	27 %	30 %	29 %	31 %	35 %	42 %
Ditt schema	52 %	55 %	46 %	54 %	59 %	58 %
Möjlighet till extra hjälp	66 %	66 %	66 %	54 %	57 %	54 %
Skolmiljön	59 %	53 %	60 %	70 %	68 %	60 %

När det gäller skolmiljön t.ex., ser vi att 59 % av eleverna i åk 8 och 70 % i åk 2 tyckte den var ganska bra eller mycket bra.

Ungdomarna har svarat hur mycket de skolkar, från "aldrig" till "flera gånger i veckan" med ytterligare tre alternativ mellan dessa två. Skolan har förstås egna möjligheter att mäta skolk, och det kan vara värt att lägga märke till om ungdomarna underskattar eller överskattar hur mycket de själva skolkar. Här redovisar vi andelen som svarat att de aldrig skolkar eller att de skolkar "någon gång per termin". Gymnasiets tjejer ligger här strax över läns-genomsnittet i Lupp-svaren, medan killarna ligger tre procentenheter under. I gymnasiet har skolksituationen förbättrats markant på gymnasiet sedan 2006, från 61 % till 66 % respektive 72 % bland killar och tjejer. (Illustration 2.3).

Illustration 2.3

Av tjejerna och killarna i gymnasiet åk 2 i Sundsvalls skolor var det 73 % respektive 66 % som skolkade mer sällan än någon gång per månad. (De hade svarat "aldrig" eller "några gånger per termin"). Det var en markant förbättring jämfört med situationen 2006, då de som inte skolkade bara var 61 %.

Hur ska vi tolka resultaten om kvalitetsfrågor och skolk?

Man skulle kunna tro att skolk är en reaktion på upplevd brist på kvalitet, men en analys av länsdata visar inte på några samband mellan skolk och attityden till de kvalitetsindikatorer som föreslagits här. D.v.s. enskilda elever som skolkar mycket, uppger inte i en högre grad att de är missnöjda med några kvalitetsindikatorer än elever som skolkar lite. Att Sundsvall och då särskilt gymnasieskolan har fått högre omdömen från eleverna än 2006, samtidigt som också skolket rapporteras ha minskat, kan bero på att man lyckats förbättra kvalitén samtidigt med att man lyckats få ner skolket.

Länet som norm för jämförelse kan vara av betydelse, särskilt med tanke på att elever i gymnasiet är rörliga i den bemärkelsen att de kan välja att gå sin utbildning i en annan kommun.

Den typ av indikatorer som vi redovisar, bygger på elevernas subjektiva uppfattningar. Skolverksamheten genererar naturligtvis annan information som också kan systematiseras till uppföljningsbara indikatorer. Så det kan vara bra att tänka att LUPP bara ger en komplettering till annan information som redan är tillgänglig eller kan tillgängliggöras.

Demokratin i skolan

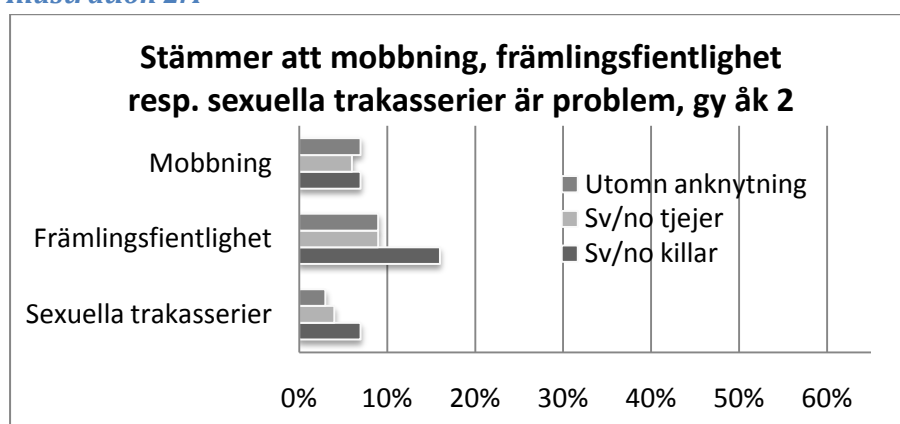
LUPP tar upp några olika aspekter på demokrati i skolan. Det gäller mänskliga rättigheter, med frågor om mobbning, sexuella trakasserier och främlingsfientlighet, lika villkor samt inflytande över studierna och studiesituationen.

Mänskliga rättigheter

Några frågor i enkäten var om ungdomarna tyckte att mobbning, främlingsfientlighet eller sexuella trakasserier var problem i skolan. Det visade sig i svaren att eleverna i någon utsträckning hade olika uppfattning om detta mellan åk 8 och gymnasiets åk 2. När det gällde mobbning ansågs detta av en betydligt större andel av ungdomarna i åk 8 vara ett problem jämfört med i åk 2.

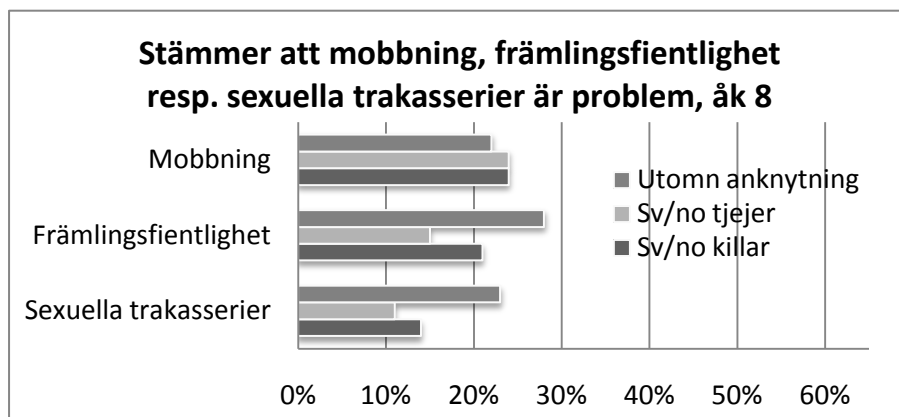
Två av problemområdena ansågs vara problematiska av en större andel bland de med utomnordisk bakgrund än de svenska/nordiska ungdomarna. Det gällde främlingsfientlighet och sexuella trakasserier, men bara i åk 8. Drygt 20 % av alla tre kategorierna i åk 8 tyckte att mobbning var ett problem. Det var 23 % respektive 28 % av de med utomnordisk anknytning som svarade att sexuella trakasserier eller främlingsfientlighet var problem (illustration 2.4 och 2.5).

Illustration 2.4

Vi ser t.ex att i gymnasieklassen var det 16 % av de svenska/nordiska killarna som svarade att främlingsfientlighet var ett problem.

Illustration 2.4

Vi ser t.ex. att det var 14 % av killarna i åk 8 som svarade att sexuella trakasserier var ett problem i deras skola.

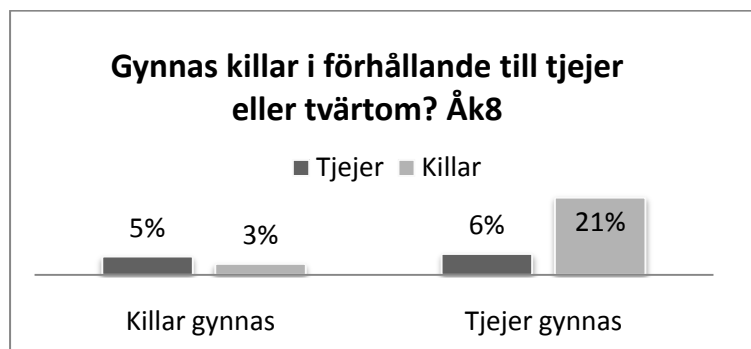
Lika villkor

LUPP-enkäten ändrades efter ett par års användning i frågan om tjejers och killars lika villkor i skolan, så att det nu och sedan några år, går att få mer komplett information ur svaren. Eleverna får ta ställning till påståendena "pojkar får bättre förutsättningar än flickor" och "flickor får bättre förutsättningar än pojkar". Ur en korstabellering av dessa två frågor kan man se vilka som t.ex. svarat både att det stämmer att flickor får sämre förutsättningar än pojkar och att det stämmer att pojkar får bättre förutsättningar än flickor (och vice versa). Om man dessutom delar upp denna analys efter kön, får man veta om det är en kille eller en tjej som står bakom varje sådant svar.

När vi kollat detta för länet och på nationell nivå står det klart att det är mycket få tjejer och killar som tycker att killar får bättre förutsättningar än tjejer. Däremot är det inte så få killar som tycker att tjejer får bättre förutsättningar. I länet var det t.ex. 12 % av killarna som upplevde den typen av orättvisa, medan det var 2 % av tjejerna som tyckte tjejer gynnas och 3 % av dem som tyckte pojkar gynnas.

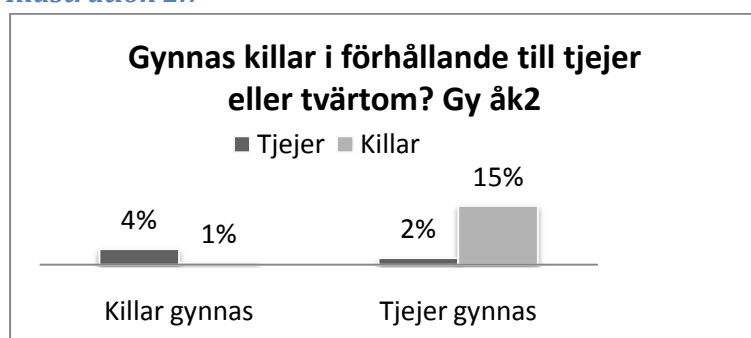
Enkätsvaren i Sundsvall följer samma mönster som för länet och riket, för svaren på de två frågorna om lika villkor. Bland de som enligt svaren i Sundsvalls enkät är kritiska till att det skulle vara lika villkor mellan tjejer och killar, är den dominerande kategorin, både på gymnasiet och i åk 8, killar som anser att flickor ges bättre förutsättningar. I åk 2 var det 15 % av alla killar som ansåg att tjejer gynnas till skillnad från pojkar och i åk 8 var det hela 21 % av alla killar som hade den uppfattningen. Vi har redovisat dessa resultat i diagram nedan (illustration 2.6 och 2.7).

Illustration 2.6

Vi ser t.ex. att 5 % av tjejerna svarade att killar ges bättre möjligheter; 21 % av killarna svarade att tjejerna ges bättre förutsättningar .

Illustration 2.7

Redovisningen av svaren från gymnasiet visar bl.a. att 2 % av tjejerna och 15 % av killarna svarade att tjejer ges bättre förutsättningar.

Medbestämmandet

Ungdomarna fick frågan hur mycket de ville vara med och bestämma om arbetsformer, läxor, skolmat etc. Svarsuppsättningen var en skala med fyra steg: "Väldigt mycket", "Ganska mycket", "Ganska lite" och "Väldigt lite/ingenting". De fick också frågan om de fick vara med och bestämma om samma områden, med samma svarsuppsättning. När man korstabellerar dessa svar om t.ex. läxorna, visar det sig att det finns en del som vill vara med ganska mycket och som dessutom svarar att de får vara med ganska mycket, medan andra kanske vill vara med ganska litet och i sin tur får vara med ganska litet. Alla dessa tillhör då kategorin "får bestämma lika mycket som man vill".

Det visar sig att 56 % av tjejerna och 49 % av killarna i åk2 liksom 61 % av tjejerna och 44 % av killarna i åk 8 tillhör gruppen som inte får vara med och bestämma om arbetsformerna så mycket som de skulle vilja (illustration 2.8). De som på så sätt vill vara med och bestämma mer än de får är den största av de tre, när det gäller arbetsformerna i gymnasiet åk 2 både bland tjejer och killar. I alla områden i gymnasiet åk 2 och i alla utom ett i åk 8 är det ett liknande förhållande. När vi tittar på resultatet i åk 8 är obalansen inte lika stor, och när det gäller

arbetsformerna var det något fler i gruppen som fick vara med och bestämma ”så mycket som de ville”.

Med denna korstabellering kunde vi också få fram att det finns en minoritet som tycker att de får vara med och bestämma för mycket. Men den mest påtagliga bilden, och allra tydligast i gymnasiet, är att väldigt många av eleverna vill vara med och påverka mer än de får i mycket av det som rör deras skoldag.

Illustration 2.8

Till exempel svarade 45 % av killarna i åk 2 samma på frågan om hur mycket de VILL vara med och bestämma som på frågan om hur mycket de FÅR vara med och bestämma, när det gällde arbetsformerna.

Illustration 2.9

Här ser vi att så mycket som 80 % av tjejerna i gymnasiet åk 2 svarade att de fick vara med och bestämma mindre än de ville när det gällde schemat.

Hur ska vi tolka resultaten om skolans demokratiska aspekter?

Vi såg att det var högre andel i åk 8 än i gymnasiet som tyckte att t.ex. mobbning var ett problem. När det gäller främlingsfientlighet och sexuella trakasserier visade svaren linkande mönster, men med en mindre skillnad i uppfattning. Det kan vara klokt att ställa sig frågor som t.ex. om mobbning är utbredd i grundskolan och om det finns en risk för att mobbning kommer att öka i gymnasiet. Att så pass många i åk 8 svarade att mobbning är ett problem kan också ha ett visst samband med mobilisering om mobbning som gjort många elever medvetna om problemet. Det kan alltså också vara bra att se tillbaka till hur mobbningsfrågan hanterats under de senaste åren i skolorna.

När det gäller resultaten om upplevd brist på lika villkor, ska man komma ihåg att den redovisningen visade fördelningen för dem som klart tyckt att det inte var lika villkor mellan könen. Det betyder att det inte är så många ungdomar med i den redovisningen, men likheten i mönster med större underlag inom Lupp gör att det ska tas som en bekräftad tendens att det finns en hel del killar som anser att skolan inte ger lika villkor; de menar att flickor ges bättre förutsättningar än pojkar.

När det gäller medbestämmandet, ser vi genom analystekniken att det finnas alla tre former av avvikelser mellan hur mycket man vill och hur mycket man får vara med och bestämma om. Den stora bilden är att många vill vara med mer och bestämma än de får. Detta gäller särskilt mycket på gymnasiet, men också i åk 8. Men vi har också visat att det finns en kategori killar och tjejer som tycker de får bestämma för mycket.

Om man undersöker skillnader mellan tjejer och killar när det gäller att vilja vara med och bestämma, ser man att tjejer och killar är representerade i alla tre grupperna, men att det är större andel bland tjejerna än bland killarna som vill vara med mer och bestämma än de får. Den skillnaden gällde i allmänhet 10 till 20 % av ungdomarna. Skillnaden var genomgående att andelen tjejer som ville vara med och bestämma mer än de fick, var större än motsvarande andel hos killarna. Men det innebär förstås att 80 % till 90 % av tjejerna och killarna ändå hade svarat likadant.

Diskussion

Den analys som vi redovisat här har visat glädjande resultat för många av de indikatorer som jämförts med 2006 års Lupp-enkät. Detta gäller framförallt i gymnasiet, men en positiv trend kan också skönjas i åk 8, även om den har sina undantag och skillnaderna från 2006 inte är lika stora som på gymnasiet. I vissa fall, t.ex. när det gäller skolket, beror det till en del säkert på att situationen redan 2006 var ganska bra i åk 8. Som nämnts är detta av eleverna självrappporterade förhållanden om skolk. Det kan mycket väl vara så att det vid skolor eller centralt finns andra bra data om skolkets omfattning.

Det kan vara klokt för personer ansvariga inom skolan att gå ett steg längre och analysera vad som kan ligga bakom förbättringen i indikatorernas värden, genom att reflektera över vilka betydande förändringar/åtgärder som vidtagits. Uppföljning av betyg och behörighet etc. som är direkt knutna till Lupp-resultaten kan göras efter skolåret 2010/-11 eftersom det då i hög grad är samma elever som svarar för resultaten, som läsåret 2009/10 svarat på enkäten.

Några resultat som kan vara alarmerande var att mobbning, främlingsfientlighet och sexuella trakasserier rapporterades som ett problem vid skolan av så många i åk 8. Bland de med utomnordisk anknytning var det i alla tre fallen så mycket som 20 – 25 % som svarade detta.

Resultat som inte var intuitiva var att det även fanns en kategori tjejer och killar som tyckte de fick vara med och bestämma om *mer* än de egentligen ville i skolan. Det var visserligen ingen stor grupp, men det innebar en nyansering att kunna jämföra de tre kategorierna med varandra; de som ville bestämma mer, de som tyckte det var lagom och de som ville bestämma mindre.

Att så pass många killar hade uppfattningen att skolan var ojämförbar till killarnas nackdel, var kanske inte heller intuitivt väntat. Liksom resultatet att det var så få tjejer som var kritiska på det

motsvarande sättet. Enligt en könsmaktsteoretisk förklaring är tjejer underordnade och i en jämställd skola skulle tjejerna inte uppfatta situationen som jämställd. De skulle uppfatta sig själva som gynnade. Enligt den teorin skulle killar inte heller uppfatta att skolan var jämställd, utan de skulle uppfatta sig missgynnade. Enligt det synsättet skulle man inte dra slutsatsen att skolan gav tjejerna bättre möjligheter än pojkar, även om en stor majoritet av tjejer och killar svarade just det.

Nu är ju hela enkätens innehåll baserat på ungdomarnas nedskrivna uppfattningar, och dataanalysens tolkningar och diskussioner tar på allvar vad ungdomarna uttrycker i svaren.

Vi vet t.ex. att tjejers medelbetyg är högre än killarnas i nästan alla ämnen (sedan decennier) och att jämställdhetsåtgärder i skolan brukar adressera tjejers situation snarare än killars, t.ex. syfta till att stärka de *tjejer* som har dålig självkänsla, men utelämna killar med samma problem. Om enkätsvaren tas på allvar, kan det kanske finnas anledning till att reflektera över om en del killars situation problematiseras i den utsträckning den borde i en jämställd skola, och om det kan vara sådana brister som visar sig i analysen av deras svar.

3 Hur är det på fritiden?

Ungdomars fritid står i relation till andra politikområden som gäller unga. Om vi ser till Lupp-enkätens områden finns samband med t.ex. Arbete genom att en del väljer att använda en del av sin fritid till att jobba extra på helger eller kvällar, med Trygghet därför att några kan känna sig begränsade att göra vad de har lust med pga. otrygghet, med Hälsa, därför att många utövar idrott eller motion. Fritiden ger också ungdomarna möjligheter att träffas och umgås, antingen i samband med aktiviteter eller bara över en fika i ett café. Vi kommer i den fortsatta analysen av enkätsvaren att lära oss att just den aktiviteten att umgås på ett café är vad en del av ungdomarna väljer, åtminstone tjejerna på gymnasiet och de på gymnasiet som har utomnordisk anknytning.

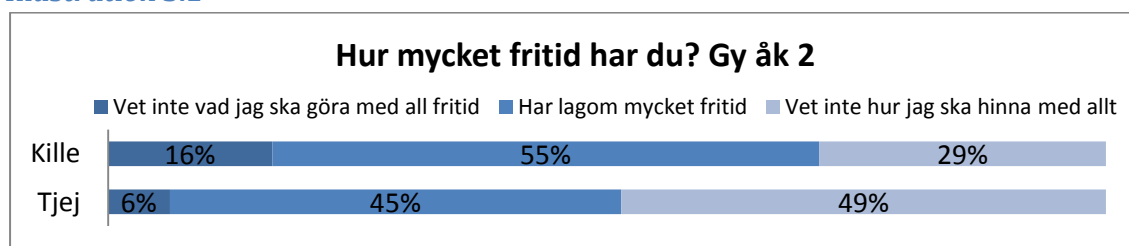
I avsnittet om fritid ger ungdomarna svar på frågor om vad de gör, var de är, vad de saknar m.m. på sin fritid. Frågorna handlar också om deltagande i föreningsliv och om internationell erfarenhet.

Hur mycket fritid har ungdomarna och räcker den till?

Ungdomarna fick svara på en fråga om hur mycket fritid de har. Svartalternativen var "för lite", "lagom" och "för mycket" men skrivet med lite fler ord. Resultatet för gymnasiet åk 2 visar att tjejer och killar fördelar sig ganska olika över de tre kategorierna (illustration 3.1). Skillnaderna i procenttal är också "statistiskt säkerställda". Ska vi då tolka resultatet av analysen så att tjejer och killar är olika när det gäller detta med hur mycket fritid de har och hur den räcker till? Vårt svar på detta är nej, vi ska inte använda den ordalydelsen, därför att en närmare titt på svaren visar att 80 % av tjejerna och 80 % av killarna svarar likadant medan bara 20 % svarar olika. (De ganska enkla beräkningarna som vi gjort för att komma fram till detta redovisar vi i det finstilla avsnittet här nedanför.) Poängen är att vissa ordalydelser tolkas som att det finns en generell skillnad mellan tjejer och killar, och om en stor majoritet av tjejer och killar svarar likadant på en fråga, blir en sådan formulering missvisande och kan bidra till s.k. stereotypiska föreställningar.

Utomnordiska ungdomar i åk 2 har en svarsfördelning som liknar tjejernas mer än killarnas. T.ex. är det 46 % av dem som svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ...".

Illustration 3.1

Här ser vi t.ex. att 49 % av tjejerna i gymnasiet åk 2 svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Av motsvarande killar var det 29 % som svarade detta.

Hur tolkar vi skillnader i svar mellan tjejer och killar?

De tolkningar och slutsatser vi formulerar ska naturligtvis ha stöd i det som framkommer i svaren. Det är lätt hänt att man generaliserar så att redovisningarna innehåller påståenden som är tvetydiga eller inte är sanna. Det beror i så fall inte på den statistiska metoden, utan på hur resultat kommuniceras. LUPP-enkäten liksom de

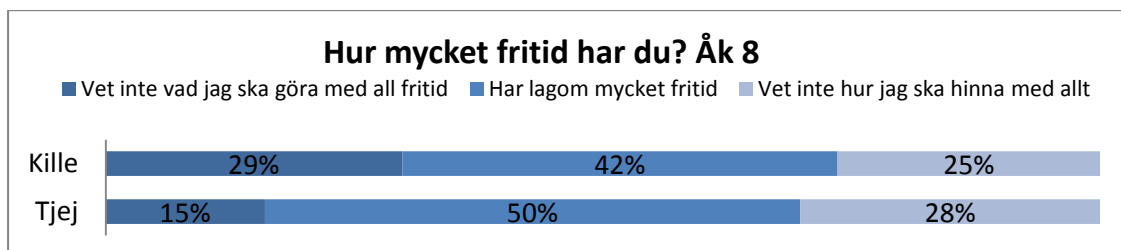
flesta enkäter samlar in svar genom att frågorna har färdiga svarsalternativ, och vi kan se t.ex. hur ungdomarna fördelar sig i procent över dessa alternativ.

På enkätfrågan "Hur mycket fritid ..." gavs tre svarsalternativ. Vi ser direkt i diagrammet ovan att 49 % av tjejerna och 29 % av killarna svarade att de "inte visste hur de skulle hinna med allt ..." Det var alltså en stor skillnad. Eller mer precis: det skiljde många %-enheter i hur stor andel som gav det svaret, mellan tjejer och killar. Närmare bestämt var 29 % av tjejerna överens med 29 % av killarna, medan 20 % av tjejerna utgjorde skillnaden i andelar. Ser vi på mittenalternativet var 45 % av tjejerna i undersökningen överens med killar och i det sista svarsalternativet var 6 % av tjejerna och killarna överens. Läger vi ihop detta får vi fram att 80 % (29 % + 45 % + 6 %) av tjejerna och killarna var överens och 20 % hade skilda uppfattningar.

Det stora flertalet tjejer och killar, 80 %, svarar alltså lika på denna fråga, så tolkningar som t.ex. "tjejer har mindre fritid än pojkar" eller "tjejer har mer inplanerade aktiviteter än pojkar" är osanna för 80 % av tjejerna. Alla dessa har ju lika mycket fritid respektive lika mycket inplanerade aktiviteter som motsvarande killar. I den här rapporten är vi därför restriktiva med generella uttalanden om hur tjejer eller killar är eller har svarat. Däremot uttalar vi oss om t.ex. skillnaden mellan *andelen* tjejer och killar som svarat att de inte vet hur de ska hinna med allt.

I åk 8 ser det annorlunda ut än på gymnasiet när det gäller hur de upplever att fritiden räcker till, framförallt när det gäller de som svarar att de inte vet hur de ska hinna med allt. Här var det bara en liten skillnad i andel, 3 %-enheter, mellan killar och tjejer (illustration 3.2). Så mycket som hälften av tjejerna tycker de har lagom mycket fritid.

Illustration 3.2

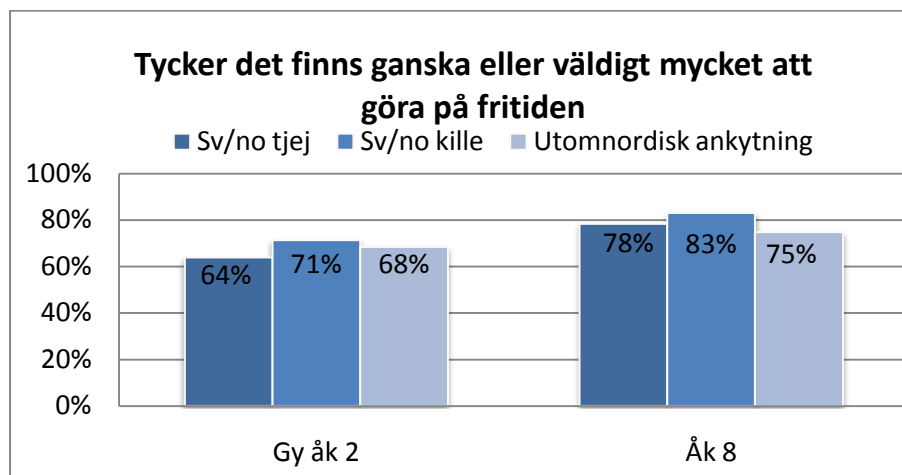

Här ser vi att det i åk 8 var 28 % av de svenska/nordiska tjejerna som svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Och att det var 25 % av de killarna som svarade detsamma.

Hur mycket finns det att göra av sådant de är intresserade av?

En majoritet av ungdomarna tycker det finns ganska eller väldigt mycket intressant att göra på fritiden. Det gäller både gymnasieungdomarna och åk 8 och det gäller tjejer, killar och de med utomnordisk anknytning. Tittar man närmare ser man ändå att det skiljer en del mellan åk 2 och åk 8 på det sättet att fler av de yngre svarar detta. Det skiljer ungefär 10 %-enheter mellan åk 2 och åk 8 i andelen som svarar att det finns ganska eller väldigt mycket intressant för dem att göra på fritiden. (Illustration 3.3).

Illustration 3.3

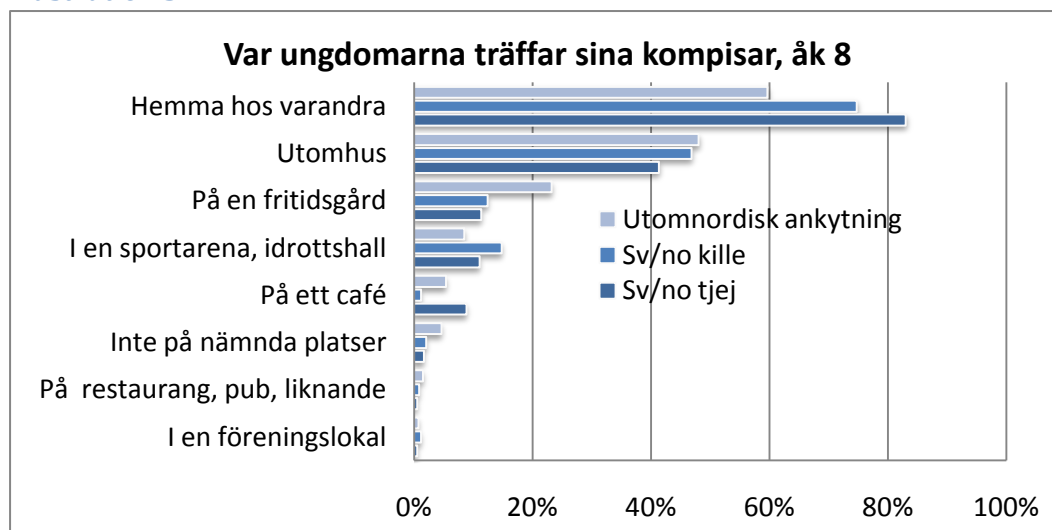

Vi ser t.ex. att två tredjedelar (68 %) av ungdomarna med utomnordisk ankytning i åk 2 och tre fjärdedelar (75 %) av dem i åk 8 tycker det finns ganska mycket” eller väldigt mycket att göra på fritiden av det de är intresserade av.

Var träffas ungdomarna på fritiden?

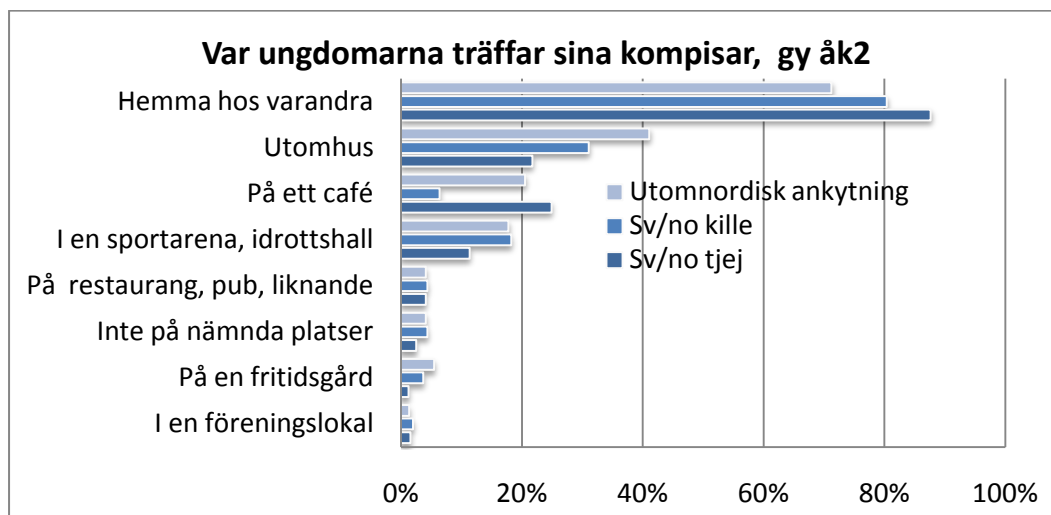
De flesta killar och tjejer, invandrare och svenskar i åk 8 och gymnasiet går hem till varandra för att träffas. Andra vanliga platser att umgås är på sportarenor/-hallar, caféer, ungdomsgårdar eller helt enkelt utomhus. Det skiljer mest i antal som svarar det ena eller det andra mellan de yngre och de äldre (illustration 3.4 och 3.5). Många fler av de yngre träffas på ungdomsgårdar eller liknande, medan färre av de yngre träffas på caféer eller utomhus. Fler tjejer än killar träffas på caféer och hemma hos varandra och färre utomhus. Av ungdomar med utomnordisk ankytning är det färre som träffas hemma hos varandra och fler som träffas på ungdomsgårdar eller caféer jämfört med dem utan sådan ankytning.

Illustration 3.4

Här avläser vi, när det gäller att träffa sina kompisar på ett café, att detta inte är vanligt svar bland ungdomarna i åk 8, bara 2 % respektive 9 % av sv/no killar och tjejer svarade detta. De fick bara välja 2 av förslagen.

Illustration 3.5

Vi ser bland annat att bara omkring 7 % av killarna i åk 2 svarade att caféer är ett av de ställen de oftast brukar vara på när de träffar sina kompisar. Ca 25 % av tjejerna svarade det. Här fick man bara välja 2 av förslagen.

Hur ofta utför de sina fritidsaktiviteter?

Idrott och motion inom eller utanför föreningarnas verksamhet är populärt bland tjejer och killar både i åk 8 och i gymnasiet. Det är drygt 80 % av ungdomarna i åk 8 och drygt 70 % i gymnasiet åk 2 som utövar något av dessa varje vecka eller oftare. När det gäller att gå på sportevenemang utan att delta själv är det ca 35 % av flickorna och lika stor andel av pojkarna som inte går ens en gång per år. Bland de som går dit är det fler killar som svarar att de går varje vecka eller oftare.

De flesta svarar att de läser på fritiden, fler av tjejerna än av killarna läser ofta. Det skiljer ungefär 15 %-enheter. Skrivande är också en mycket förekommande sysselsättning. Skillnaden mellan tjejer och killar liknar skillnaden i läsning. Många svarar också att de är ute i naturen minst varje vecka. Det är över 50 % av gymnasisterna som svarar detta och över 60 % av de yngre eleverna i undersökningen. I åk 8 är det inga större skillnader mellan tjejer och killar, men i åk 2 var det märkbart färre killar än tjejer som var ute ofta i naturen.

Vanligaste fritidssysslan är att vara ute på Internet. Ca 90 – 95 % av ungdomarna oavsett kön ägnar fritid åt detta åtminstone varje vecka. Nästan 90 % av killarna i åk 8 och i gymnasiet svarar att de spelar datorspel varje dag eller varje vecka. Motsvarande andel för tjejerna är 50 % i åk 8 och 40 % i gymnasiet. Spel om pengar på Internet är inte vanligt bland ungdomarna, ca 3 – 4 % svarar att de gör det varje vecka.

Ungdomarna fick svara på många fler specifika frågor om hur ofta de gjorde olika saker på fritiden, men det skulle bli för omfattande att redovisa allt. Men datamaterialet finns tillgängligt via en webbtjänst på ungdomsstyrelsen.se, så ytterligare tabellering av svaren går att göra för den intresserade.

Hur ska vi tolka resultaten om ungdomarna och fritiden?

Vi har sett att på gymnasiet, åk 2 är det 30 %-enheter fler bland tjejer än bland killar som tycker att de har lite fritid och svårt att få den att räcka till när vi ser till gymnasiet. Och de utgör ca

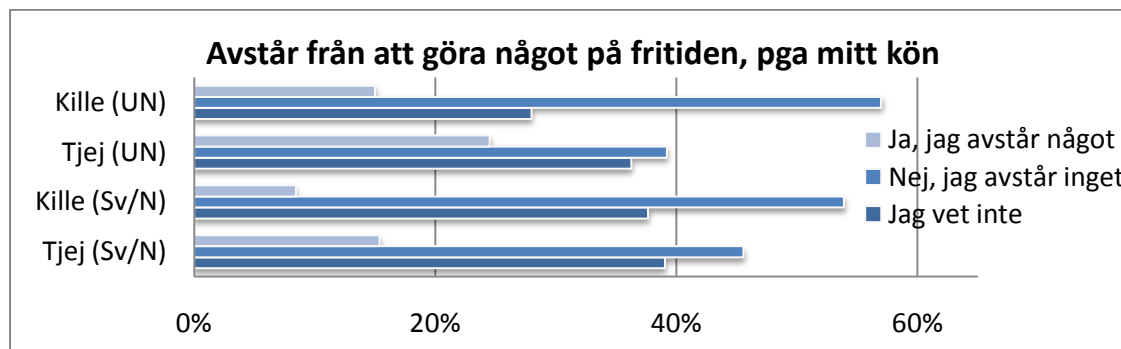
hälften av tjejerna. I åk 8 är det 25 respektive 28 % bland killar respektive tjejer. Denna grupp ungdomar, och då inkluderar vi även killarna som svarat samma sak, kan ju svara så av lite olika skäl. Några kanske har krav på sig från föräldrar eller andra som tar tid, andra kan av egna eller andras krav engagera sig ovanligt mycket i skolarbete. En del har ett extrajobb som minskar fritiden. Ett annat sätt att formulera ungefär samma sak vore att säga att de kunde antingen ha mindre fritid eller ha mer fritidsaktiviteter än de som inte gav det svaret. Vi kan också titta på resultaten om ungdomarnas svar på om det fanns mycket intressant att göra på fritiden. Där svarade 5-7 %-enheter fler sv/no killar än tjejer att det fanns ganska eller väldigt mycket intressant att göra på fritiden. Man kan efter denna analys inte egentligen sätta fingret på vilka orsaker som faktiskt låg bakom dessa skillnader. Den sistnämnda skillnaden var ganska liten i Sundsvall.

Hinder i fritiden pga. kön?

En del av ungdomarna svarade att de låter bli att göra något de skulle vilja göra på fritiden, på grund av sitt kön. Det gäller 10 till 25 % av svaren i åk 8 och gymnasiet. Det framgår inte av svaren vad detta beror på i de enskilda fallen. Det kan finnas hinder av olika slag t.ex. föreställningar om normalitet eller mer konkret att det inte finns aktiviteter för ena eller andra könet i en idrottsgren. Intressant att se närmare på vilka skillnader det finns. Det som redovisas i diagrammet är genomsnittstal för åk 8 och åk 2 sammantaget (illustration 3.6). Staplarna är grupperade efter kön och utomnordiskt anknötning. Vi ser att för de sv/no ungdomarna och för dem med utomnordisk anknötning är det 15 respektive 25 % av tjejerna och 8 respektive 15 % av killarna svarar att de avstår något i fritiden pga. av att de är just tjejer eller killar. Vi ser också att det är en högre andel som svarar att de avstår något bland ungdomarna med utomnordisk anknötning (UN) än bland ungdomarna utan sådan anknötning (Sv/N). Förutom skillnaden i andelar mellan tjejer och killar och mellan dem som har och dem som inte har utomnordisk anknötning, svarar fler bland de yngre än de äldre att de avstår från något de ville göra pga. sitt kön.

Svaren om hinder att göra det man vill pga. sitt kön har en stor andel "vet inte", 30 till 40 %. Det är inte helt tydligt vad dessa svar står för, men det kan tyda på en osäkerhet hos ungdomarna om vad som är det svar som bäst beskriver den egna situationen. Kanske är frågeställningen ny för flera av dem.

Illustration 3.6

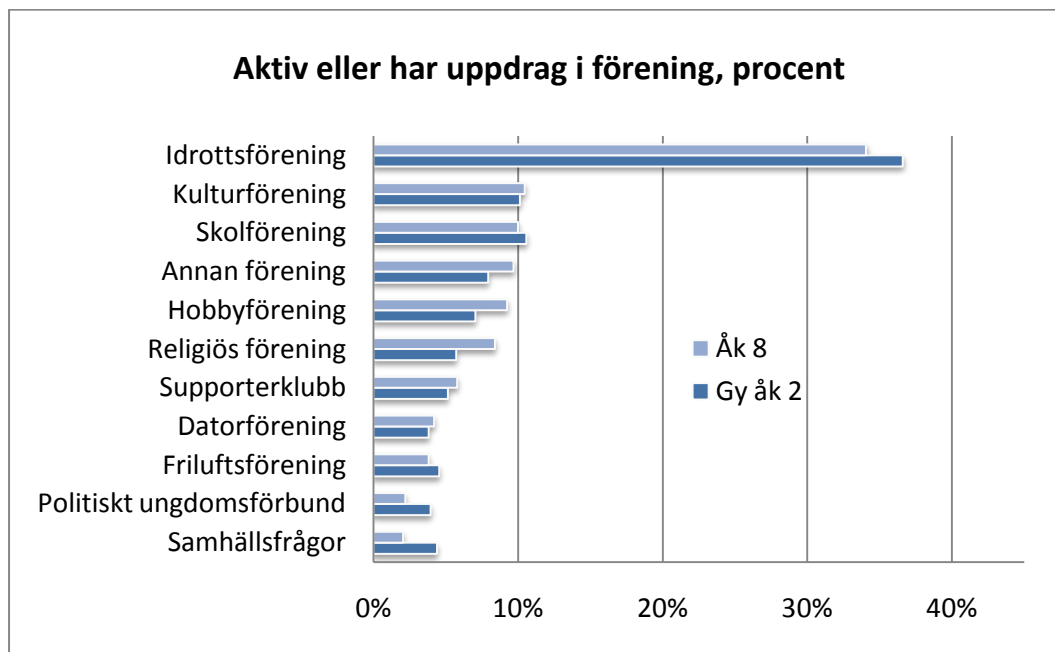

I åk 8 och åk 2 sammanlagt, var det 15 % av svenska/nordiska tjejer som svarade att de avstår från något på fritiden pga. att de är kille eller tjej. Bara tjejer med utomnordisk anknötning hade en större andel av sådana svar, ca 25 %.

Ungdomarnas deltagande i föreningar

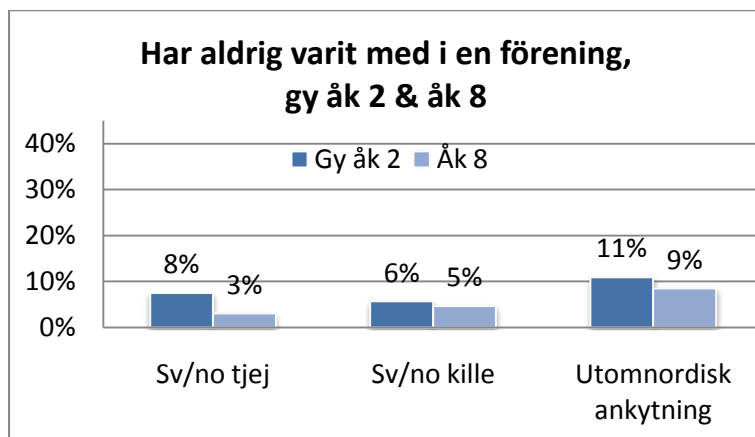
Ungdomarna fick svara på frågan om de var medlem eller hade något förtroendeuppdrag i en förening. Svaren gav en lista över vilka typer av föreningar som de var medlemmar i (illustration 3.7). Ett svarsalternativ var också att de aldrig hade varit medlem i en förening. Från de svaren fick vi veta hur vanligt detta var (illustration 3.8).

Illustration 3.7

Här kan vi t.ex. se att ca 10 % av eleverna i åk 8 svarat att de var medlem i en skolförening.

Illustration 3.8

Vi ser t.ex. att 8 % av sv/no tjejer i gymnasiets åk 2 och 11 % av ungdomar med utomnordisk anknytning i samma årskurs svarade att de aldrig varit medlem i en förening.

Något om resor och internationell erfarenhet

Resor kan ge viktiga erfarenheter och vidgade horisonter för både vuxna och ungdomar. Här tycker vi det kan vara intressant att veta om ungdomarna med utomnordisk anknytning har mer

internationella erfarenheter än de som saknar den anknytningen. Enkätfrågorna gällde om de varit på resor, om de varit utomlands utan sina föräldrar och vad de har gjort utomlands.

Nästan hälften av gymnasieungdomarna hade varit utomlands minst en vecka under de senaste 12 månaderna. Andelen var 55 % av de med utomnordisk anknytning och 40 % av övriga. Utlandsresor senaste året i åk 8 var lika vanligt men skillnaden var mindre mellan utomnordiska och övriga.

Drygt 20 % av de med utomnordisk anknytning hade varit utomlands utan sina föräldrar mer än tre gånger. Detta var ungefär hälften så vanligt bland de övriga.

Semester var en av orsakerna till utlandsresor för en stor majoritet, men att besöka släkt och vänner var också vanligt och mycket vanligare hos de med utomnordisk anknytning. Cirka 10 % av ungdomarna hade varit på språkstudier utomlands. Förutom detta hade cirka 25 % av ungdomarna gjort annat på resor utomlands som inte specificerades här.

Diskussion

Flera av frågorna om ungdomarnas fritidsförhållanden gränsar till varandra. Man märker det särskilt tydligt när man funderar över vilka mekanismer som ligger bakom det ena och det andra. Om man tänker på skillnader mellan tjejer och killar t.ex. och tittar på upplevd tillgång på intressant fritidsutbud, så har det förstås att göra med hur mycket fritid man upplever att man har, med om man avstår från att göra något pga. av att man är tjej eller kille. Det spelar också roll hur könskodat ungdomarna upplever olika saker och i hur stor utsträckning det skiljer mellan könen hur intresset är för olika aktiviteter. Man skulle kunna göra ytterligare en del specifika uppdelningar av svaren om man har specifika frågeställningar. Dock ska man nog akta sig för stereotypiska antaganden om tjejer och killar, vilket blir tydligt om man beräknar hur lika svaren är mellan könen i stället för att fokusera på *att det finns skillnader*. Även i de fall där svarsfördelningen skiljer sig åt tydligt i hur stora andelar som svarar det ena eller det andra mellan tjejer och killar, finner man att det oftast är 80 till 90 % av tjejerna och killarna som svarat lika.

När det gäller internationella erfarenheter var det en markant skillnad i andel som hade rest utomlands, andel som rest på egen hand utomlands, andel som hade besökt släkt och vänner utomlands osv. mellan ungdomarna med utomnordisk anknytning och de övriga. Skillnaderna var förstås så att de med utomnordisk anknytning hade gjort detta mer. Erfarenheter av det slaget är mycket värdefulla och skillnaderna i andelar visar att det finns en grupp med invandrarbakgrund som har betydelsefulla erfarenheter och som kan stå till buds som en resurs när det gäller framtida behov i samhälle och näringsliv.

4 Delaktighet i samhällsfrågor

Detta avsnitt om politik och samhälle kanske kan ses som särskilt centralt i ungdomspolitiken som har som två utgångspunkter, ungdomars inflytande och välfärd³.

Inledning

Delaktighet i samhällsliv brukar ges innebörden deltagande och aktivitet. Detta avsnitt ska redovisa ungdomarnas attityder till delaktighet i termer av inflytande i samhälle och politik. De flesta ungdomar vi talar om här har inte har uppnått rösträtt, men behöver ändå ha inflytande över samhällsfrågor och de områden som rör deras villkor. Vilka är då dessa samhällsfrågor och villkor? Enligt den gällande nationella formuleringen av ungdomspolitik fastställs två fokus, tillgång till inflytande och tillgång till välfärd. Vilka välfärdsområden tycker då ungdomarna är viktigast? Vill ungdomarna vara med och påverka och i så fall vad? Och vad tycker de är viktigt att kommunen satsar på? Tycker de det är viktigt att ungdomar är med och bestämmer? Vilka politiska handlingar kan ungdomar tänka sig att delta i och själva utföra för att utöva inflytande?

Intresset för samhället och viljan att påverka

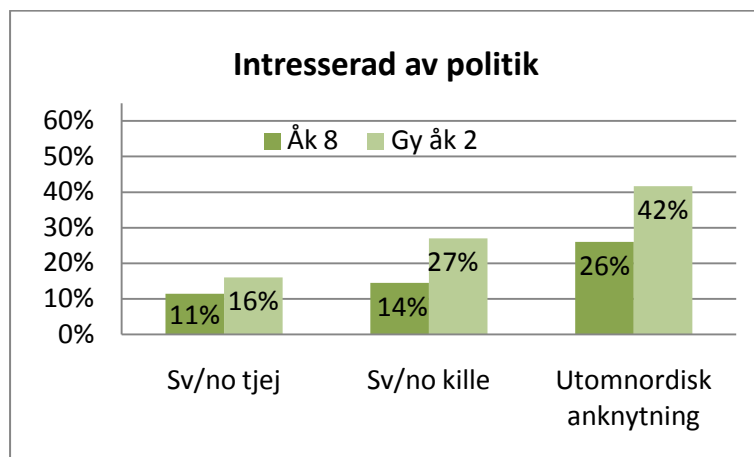
Vi kan lätt se hur ungdomarnas svar om intresse för politik och samhälle fördelar sig, liksom om viljan att vara med och påverka. Vi gjorde vidare en statistisk analys av sambandet mellan å ena sidan *intresse för politik och samhällsfrågor* och *vikten av att unga och beslutsfattare träffas*, och å andra sidan *viljan att vara med och påverka*, som visade att bland de som hade stort intresse för politik och/eller samhällsfrågor och tyckte det var viktigt att ungdomar och beslutsfattare träffades, var andelen som ville påverka betydligt större än bland de som inte var intresserade eller som inte tyckte det var viktigt med mötena mellan unga och beslutsfattare. Förenklat kan det uttryckas så här: Både åsikten att möten var viktiga och intresset för politik och samhälle, hade statistiskt ett positivt samband med att vilja påverka.

Intresse för politik och samhällsfrågor

Frågorna om intresse för politik och samhällsfrågor fick besvaras på en fyrgradig skala med kategorierna "mycket", "ganska", "inte särskilt" och "inte alls intresserad". I diagrammen nedan har "ganska intresserad" slagits ihop med "mycket intresserad" och andelen i procent visas för åldrarna var för sig och ungdomarna uppdelade som framgår, i tre kategorier (illustration 4.1). Resultatet visar att både intresset för politik och intresset för samhälle delas av en större andel bland de med utomnordisk anknytning än övriga. Intresset är också högre bland de äldre än de yngre, vilket man kan se när man jämför mellan åk 8 och gymnasiet.

³ Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009

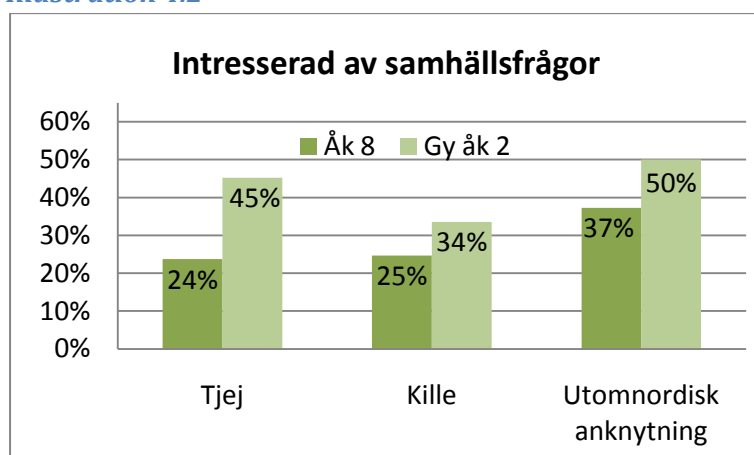
Illustration 4.1

Vi ser t.ex. att 16 % av de svenska/nordiska tjejerna i gymnasiets åk 2 svarade att de var mycket eller ganska intresserade av politik.

Ungdomarna verkar göra skillnad mellan samhällsfrågor och politik, och man ser en tydlig skillnad mellan dessa rubriceringar i andelen intresserade. Särskilt bland tjejer är denna skillnad påtaglig, och på gymnasiet är det över 40 % av dem som svarar att de är ganska eller mycket intresserade av samhällsfrågor, medan bara 16 % svarade motsvarande på politikfrågan (illustration 4.2).

Illustration 4.2

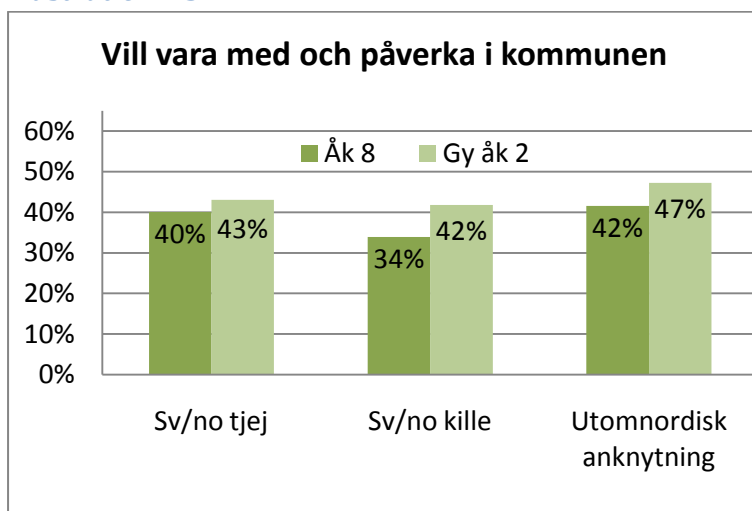
När det gäller samhällsfrågor ser vi bl.a. att i gymnasiets åk 2, bland dem med utomnordisk anknytning, var det 50 % som svarade att de var ganska eller mycket intresserade.

Vilja och möjlighet att vara med och påverka

Andelen ungdomar som svarade att de ville vara med och påverka i den kommun där de bodde, var mellan en tredjedel och hälften. Detta gällde för åk 8 och åk 2, tjejer, killar och för dem med utomnordisk anknytning. Svenska/nordiska killar låg marginellt lägre i båda årskurserna (illustration 4.3). När det gällde möjligheten att föra fram sina åsikter svarade 35 % (åk 2) till 40 % (åk 8) att de inte visste om de hade sådana möjligheter. Andelen som svarade att de hade ganska stora eller mycket stora möjligheter var 4 till 11 % i alla kategorier utom de med

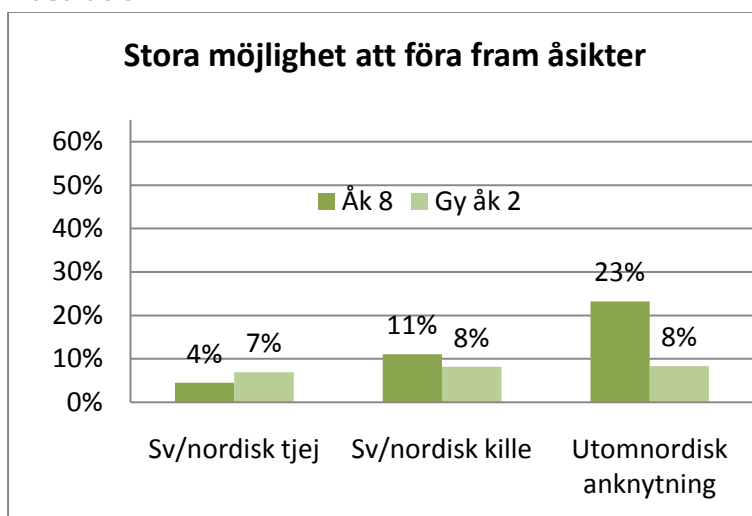
utomnordisk anknytning i åk 8, där så mycket som 23 % hade denna positiva attityd (illustration 4.4).

Illustration 4.3

Vi ser t.ex. att 47 % av ungdomar med utomnordisk anknytning i gymnasiets åk 2 svarade att de ville vara med och påverka i sin kommun.

Illustration 4.4

Bland sv/no killar i åk 8 var det 11 % som svarade att de hade ganska stora eller mycket stora möjligheter att föra fram egna åsikter. (Ca 40 % i åk 8 och 38 % i åk 2 svarade att de inte visste.)

Vad vill de påverka?

De ungdomar som svarade att de ville vara med och påverka i sin kommun, fick skriva fritt, utan svarsalternativ, om vad de i så fall ville, påverka. Sådana svar kan vara väldigt intressanta, men det är en utmaning att hitta ett sätt att sammanställa dem. Vi har sorterat svaren från ideologiska och allmänna frågor till mer speciella eller personliga samhällsfrågor.

Omkring 15 ungdomar i åk 2 ville påverka "allt", "politiken", "allt som händer i princip, vad kommunen spenderar pengar på, vad den sparar in på", osv. Dessa svar handlade om generell politik eller ideologi. Här är ett till exempel: "Förbättra samhället. Det är bakåtsträvande. Man sitter fast i en dålig cykel och det vill jag ändra på".

Några svar handlade om allmänna politiska frågor. Ett exempel: "Allt som berör mig, såsom: Skola Kommunaltrafik (Buss), Fritidsaktiviteter Mat Kriminalitet m.m."

Andra svar handlade om allmänna ungdomspolitiska frågor. Det var kommentarer som t.ex. "arbetsmöjligheter för unga", avskedning av lärare, skolmat", "Friskolor, ungdomsverksamhet och DET DÄR FÖRBANNADE ÄVENTYRSBADET!!" m.fl.

En del svar tog upp speciella politiska frågor som t.ex. "en laglig graffitivägg", "fler lediga tider för allmänheten i dom ishallar som finns", "I Granloholm, det skulle vara kul med en klätterlokal och ett gym. Och buss nr3 vänder för tidigt. ... Jag tycker också att fler gymnasieelever ska ha gratis busskort", etc.

Några svar kan man sortera in under en kategori som man kan kalla för Den politiska processen. Exempel på dessa svar är "Har inget exakt nu men om de skulle lyssna när man vill nå't skulle ju det vara bra" eller "Tycka till och ta del av beslut som tas, kanske en omröstning av Sundsvalls medborgare inför alla beslut."

Den sista kategorin svar som vi redovisar här är frågor med personligt perspektiv. Den innehåller svar av typen "Vad som görs i mitt närområde", "Beslut som rör mig", eller "De beslut som görs, så att de inte blir mig till last".

Alla svar, sorterade efter ovanstående kategorier, och uppdelade efter kön och årskurs redovisas i en bilaga.

Hur ska vi tolka detta om intresse, vilja och möjlighet?

Det är tydligt att ungdomarna lägger olika betydelser i orden politik och samhällsfrågor och att de visar större intresse för det senare. Andelen positiva till att vilja delta och till möjlighet att framföra åsikter är särskilt stor bland de som har utomnordisk anknytning.

När det gäller möjlighet att föra fram sina åsikter, finns det två dominerande svar vilka inte uttryckligen visas i diagrammet, nämligen att en stor del inte vet om de har möjlighet, och en annan stor del anser att de inte har möjlighet. Ett litet ljus i denna ganska mörka bild är att en mindre andel är pessimistiska bland ungdomar med utomnordisk anknytning.

Jämförelser med resten av landets kommuner som deltog i Lupp 2009 ger nästan samma resultat som Sundsvall, när det gäller frågan om möjlighet att vara med och påverka; ungefär lika stor andel "vet inte"-svar, lite mindre andelar pessimistiska svar i åk 8 än i gymnasiet och mindre andel pessimister bland de med utländsk härkomst.

De frågor ungdomarna fritt formulerar att de vill påverka är påfallande ofta av allmän och till och med av ideologisk natur. Endast ett fåtal av dem utgick från ett personligt nyttoperspektiv. Det kan man tolka som att de flesta som svarat att de vill vara med och påverka, också har en förmåga att se till medborgarnyttan och inte vara avgränsad till det personliga perspektivet.

Politiska handlingar och prioriteringar mellan politikområden

Politiska handlingar kan vara mer eller mindre radikala, och en del ungdomar svarar att de även kan tänka sig att utföra olagliga handlingar som är politiska. Men när det gäller politikområden

kommer vi att se att ungdomars prioriteringar i ganska hög grad stämmer med traditionella välfärdsfrågor.

Prioriterade områden

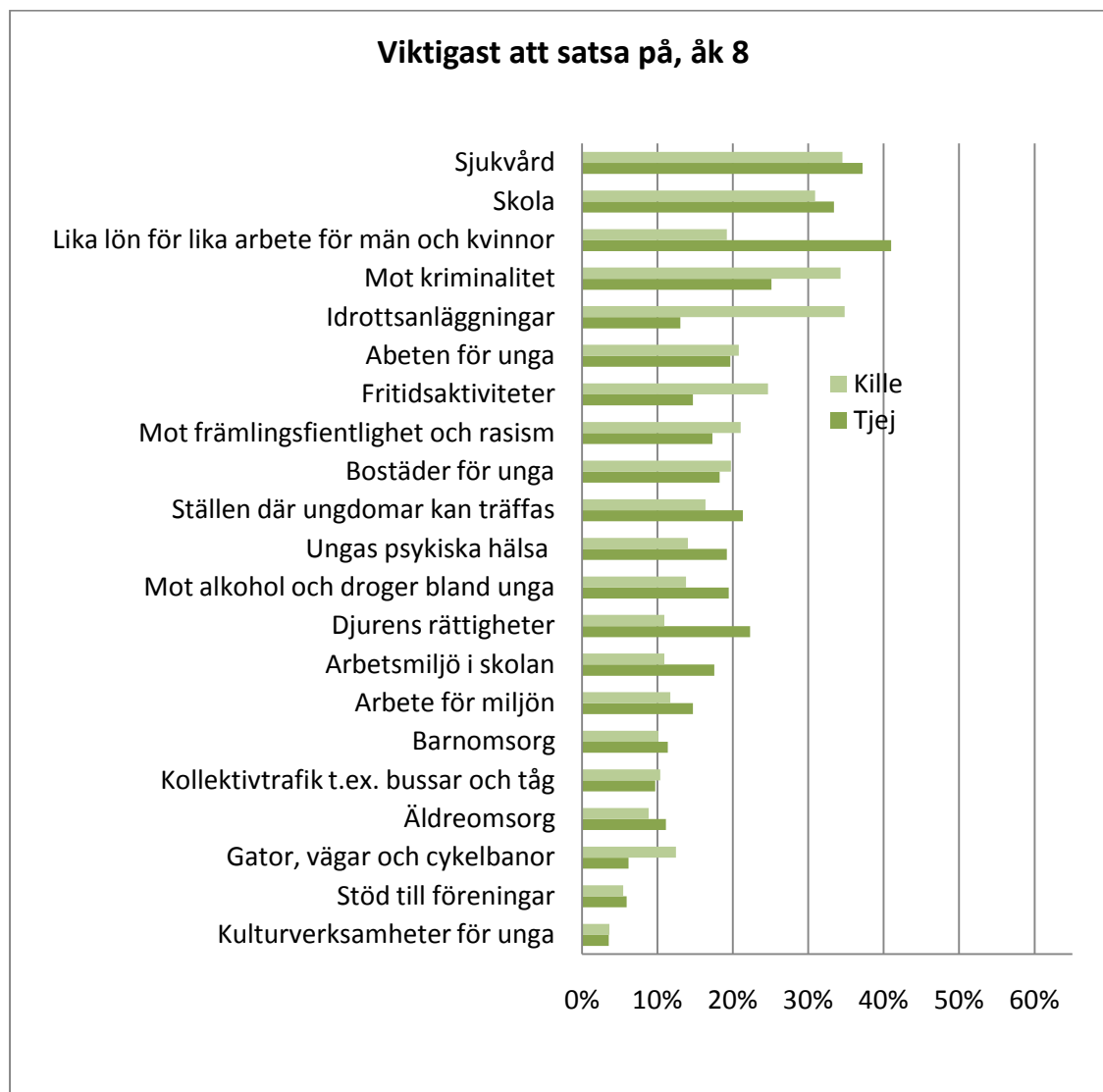
Här var frågan ställd så att ungdomarna fick föreställa sig själv som makthavare i kommunen, och i denna position välja fyra av ett stort antal uppräknade politikområden som prioriterade. Att de bara fick välja fyra områden tvingade fram prioriteringarna. Eftersom svaren gavs via ett webbenkätformulär, förhindrades de att markera ett femte alternativ.

De högst prioriterade politikområdena efter ungdomarnas svar i åk 8, är Sjukvård, Skola, Lika lön för lika arbete för män och kvinnor samt Kriminalitet. Mellan 30 och 40 procent av ungdomarna hade markerat dessa. I gymnasiets åk 2 var de fyra högst rankade Sjukvård, Skola, Arbete för unga och Kriminalitet. Vi lägger också märke till att det skiljde 20 till 25 procentenheter mellan könen när det gäller valet av Lika lön för lika arbete för män och kvinnor. (Illustration 4.5 och 4.6.)

Man ser många skillnader mellan andelen killar och andelen tjejer som markerat ett visst område, i åk 8 är det ungefär dubbelt så hög andel killar som tjejer som prioriterar vägar och cykelbanor, medan det motsatta gäller när det gäller djurens rättigheter. I åk 2 ser man i stället att ungas psykiska hälsa prioriteras av ca 20 % av tjejerna och mindre än hälften så stor andel av killarna, medan det motsatta gäller för idrottsanläggningar. (Illustration 4.6.)

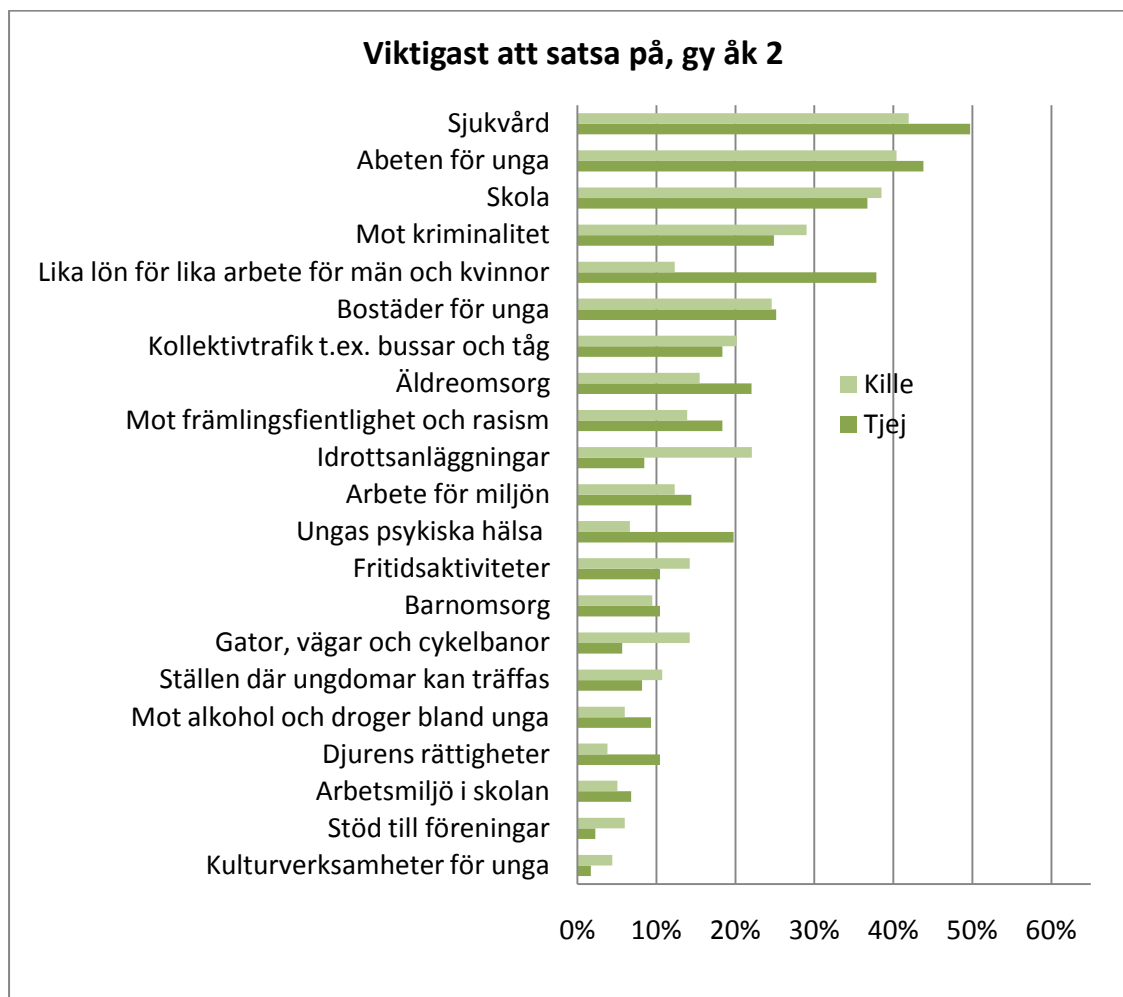
När det gäller områden med en profil mot unga, är det ändå typiskt generella politikområden som nämns, och vi hittar Bostäder för unga och Arbeten för unga högt på listan för ungdomarna i åk 8 och åk 2.

Illustration 4.5

Vi ser bl.a. att sjukvård och skola var de områden flest ungdomar i åk 8 tyckte det var viktigast att kommunen satsade på. Andelen var 30 - 35 % bland killar och ca 35 % bland tjejer.

Illustration 4.6

Vi ser bl.a. att sjukvård och arbeten för unga var det som flest ungdomar i gymnasiets åk 2 tyckte det var viktigast att kommunen satsade på. Andelen var 40 till 50 %, något högre bland tjejer.

Politiska handlingar

Frågorna var här ställda så att ungdomarna för var och en av de politiska handlingar som nämndes, kunde svara att de hade utfört en sådan handling eller kunde tänka sig att göra det, alternativt aldrig skulle göra det. På en skala från ganska harmlösa handlingar till verkligt radikala, hittar vi *Delta i namninsamling* och *Bära märken/symboler* på ena sidan, *Kontakta en politiker* och *Vara medlem i politiskt parti* i en politiska handlingarnas mittfåra samt till sist *Måla politiska slagord på allmän plats* och *Ockupera byggnader* på den radikala sidan av skalan.

Vi har sorterat handlingarna efter hur många av ungdomarna som markerat att de utfört eller kan tänka sig utföra handlingen. Vi ser att det skiljer ca 20 %-enheter mellan tjejer och killar till tjejers fördel, när det gäller *Skriva insändare* och *Delta i namninsamling*. För de fyra mest radikala handlingarna är skillnaden åt andra hållet, dvs. högre andel av killarna kan tänka sig göra dessa. Andelarna är drygt 20 % för killarna i åk 8 och ca 30 % i åk 2 och ungefär 10 % för tjejerna i båda årskurserna. Ungdomar med utomnordisk anknytning som i flera andra områden av Lupp haft en fördelning som mer liknar tjejernas än killarnas, avviker här från tjejernas siffror.

De har störst andel som kan tänka sig de radikala handlingarna i åk 8, men lägre än killarna i åk 2. (Illustration 4.7 och 4.8.)

Illustration 4.7

Vi ser t.ex. att ca 37 % av ungdomar med utomnordisk anknytning i åk 8 kan tänka sig vara medlem i politiskt parti. För svenska/nordiska killar och tjejer är motsvarande andel ungefär 23 respektive 30 %.

Illustration 4.8

I gymnasiets åk 2 är det ca 50 % av de med utomnordisk anknytning som är eller kan tänka sig vara medlem i politiskt parti.

Hur tolkar vi resultaten om politiska handlingar och prioriteringar?

Både ungdomar i åk 8 och i gymnasiet åk 2 placerade vanliga tunga politikområden högst, och man kan inte se att dessa har en slagsida åt speciella särintressen med ungdomarna själva som målgrupp. Visserligen hittar vi också arbeten åt unga som ett av de mer prioriterade områdena, särskilt hos gymnasieungdomarna, men det har varit ett centralt allmänt område i politiken i många år.

Det skiljer ändå en del mellan de yngres och de äldres svar, på det sättet att gymnasieungdomarna i högre utsträckning tar parti för typiska "vuxenfrågor" som *Kollektivtrafik*, *Äldreomsorg* etc. En fråga som kraftigt splittrar könen är *Lika lön för lika arbete för män och kvinnor*, som har valts som prioriterat av mer än dubbelt så stor andel tjejer än killar. Nästan motsvarande högre andel killar finner vi istället för *Kriminalitet*, *Idrottsanläggningar* och *Fritidsaktiviteter*.

Det kan vara två olika faktorer som spelar in mer eller mindre i ungdomarnas val. Dels det som diskuteras mest för tillfället i skolan och i medierna, dels det som betyder mest pga. deras personliga erfarenheter. Det går knappast att veta vilket som är det avgörande av dessa två.

Ungdomarnas beredskap till politiska handlingar visar att två skalor följer varandra ganska väl. Med viss modifikation kan man säga att ju fler av ungdomarna som svarade att en viss handling åtminstone var tänkbar, desto mindre laddad var den på den radikala skalan. Visserligen skulle kanske inte vi alla vara helt överens om ordningsföljden på handlingarna på den skalan, men vi kan se en trend som ungdomarna kan sägas definiera genom att de anger att handlingen är otänkbar eller möjlig för dem att delta i.

Det kan också vara intressant att se hur ungdomarnas politiska handlingsberedskap har förändrats över tid och om ungdomarna i Sundsvall skiljer sig från ungdomarna i hela landet i de här avseendena. Vi har valt några politiska handlingar och följt upp hur stor andel som gjort dem eller kan tänka sig göra det, och sammanställt detta i tabellen nedan. (Illustration 4.9.) De vi valt är två traditionella politiska handlingar; att kontakta en politiker och att vara medlem i ett politiskt parti, två radikala handlingar; att skada andras/allmän egendom i protest och att ockupera byggnader samt två enklare vardagshandlingar med politisk innebörd; att skriva på en namninsamling och att visa en åsikt genom att bära märken eller symboler. Tabellen redovisar andelen ungdomar som svarat att de har begått eller kan tänka sig begå dessa handlingar.

Illustration 4.9

Politisk handling	Åk 2, 2009	Åk 2, 2006	Åk 8, 2009	Åk 8, 2006	Riket åk 1-3, 09	Riket, åk 7-9, 09
Skriva på namninsamling	82,3 %	84,4 %	74,3 %	75,4 %	79,2 %	70,3 %
Bära märke/symbol som uttrycker åsikt	54,4 %	59,8 %	48,4 %	57,7 %	50,8 %	47,4 %
Ta kontakt med politiker	50,7 %	56,5 %	39,5 %	53,7 %	47,9 %	37,3 %
Vara medlem i politiskt parti	38,4 %	41,6 %	28,3 %	35,7 %	37,9 %	26,5 %
Ockupera byggnad	19,5 %	20,6 %	20,8 %	22,1 %	17,7 %	17,5 %
Skada andras/allmän egendom i protest	14,4 %	19,2 %	18,6 %	20,3 %	15,3 %	15,4 %

Vi ser bland mycket annat att 19,5 % av ungdomarna i åk 2 svarade att hade gjort eller kunde tänka sig att ockupera byggnader. Det var ca en procentenhet lägre än vid 2006 års datainsamling.

Genom en speciell dataanalys har vi undersökt om det skiljer i politik och samhällsintresse mellan dem som ansluter sig till mer radikala handlingsmöjligheter och dem som tar ställning mot dessa. Det visade sig att det fanns ett starkare positivt samband mellan deltagande i mer acceptabla aktiviteter och intressevariablerna än mellan deltagande i radikala aktiviteter och samma variabler. Men vi lägger märke till är att sambandet ändå är positivt, dvs. bland dem som bejakade radikala handlingar fanns det sådana som hade höga värden på intressevariablerna, även om de inte var lika förekommande som bland de som bejakade de mindre radikala handlingarna. På så sätt uppkom det positiva sambandet, även om det inte var starkt.

Diskussion

När det gäller de två utgångspunkter för den nationella ungdomspolitiken som nämndes i inledningen, ungdomarnas rätt till välfärd och till inflytande, kan vi nu diskutera hur ungdomarnas attityder till olika spörsmål relaterar till dessa två delar.

När det gäller inflytandet kan vi konstatera att ungdomarnas svar visar på åtminstone tre tydliga problem. Dels var det ungefär 40 % som svarade att de ville vara med och påverka i sin kommun och 60 % som svarade att de inte ville det. De som vill påverka kan lättare knytas till en ungdomspolitisk process för inflytande, och då kan man behöva tänka representativt, eftersom de skulle bli de som uttalade sig för alla ungdomarna. Två andra problem som har att göra med ungdomarnas inflytande, baseras på att det är de många som svarar att de inte vet om de har några möjligheter att föra fram sina åsikter, och de som svarar med något annat av svarsalternativen än "*vet inte*", tror i allmänhet inte att de har stora möjligheter. Slutsatser av detta kunde vara att den lokala ungdomspolitiken har att utforma en process för ungdomars inflytande som går att göra tydlig och som kan visa på möjligheten till att föra fram åsikter och vara delaktig i en ungdomspolitisk inflytandeprocess, samt att uppmuntra till sådan delaktighet.

5 Trygghetsfrågor

När man tänker på trygghet i samband med skolungdomar, kommer de många rapporterna och larmen om mobbning vid skolor upp i medvetandet. I enskilda fall har ungdomar eller barn fått årtal av sitt unga liv skadat av utdragna trakasserier, när mobbarna inte har stoppats av skolan och skolan därför har fått bära ansvaret för misslyckandet.

Inledning

I föreliggande enkätomgång från länets kommuner finns en kommentar från en elev som talar om sin högstadietid. Kommentaren är så stark att den inte kan citeras ordagrant i sin helhet, eftersom den avslöjar detaljer som gör att vederbörande skulle kunna identifieras. Här är en del av kommentaren återgiven:

” ... när jag gick där var det en kille som var väldigt taskig mot mig och det höll på i nästan två år innan ... gjorde någonting åt det. Tre år av mitt liv är förstört pga. att jag gick där.”

Föreställningar och frågor man kan ha inför att få tillgång till elevernas svar på Lupp-enkäten om detta problemområde är t.ex. vilka övergrepp som sker, om skolan är det värsta stället för otrygghet för eleverna, om platsen är avgörande, om det spelar stor roll vilka man är tillsammans med, vilket sammanhanget är när det gäller varför och hur det är organiserat etc.

Många av resultaten här redovisas över tre kategorier, svenska/nordiska tjejer, svenska/nordiska killar och ungdomar med utomnordisk anknytning. I Sundsvall var det 131 svar av 830 som kom från den utomnordiska kategorin i åk 8. I gymnasiet åk 2 var det 73 av 690. När svaren är uppdelade i många alternativ, och man dessutom redovisar flera kategorier var för sig, kan det bli få personer redovisade i ett svarsalternativ i en kategori, och tillfälligheter spelar då stor roll för resultatet. För att undvika övertolkning av skillnader som beror på sådana tillfälligheter har inte en könsuppdelning gjorts av ungdomarna med utomnordisk anknytning.

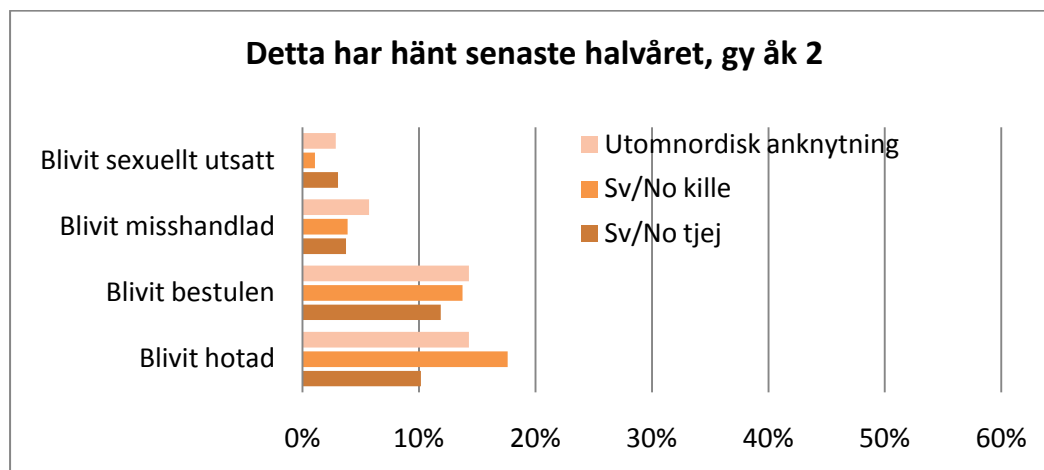
Övergrepp och rädsla att gå ut

Rädsla att gå ut kan ses som ett resultat av egna erfarenheter av övergrepp eller av känslan att vara otrygg. Vi rapporterar en inventering av faktiska händelser för sig och rädsla att gå ut för sig.

Följande har hänt senaste halvåret

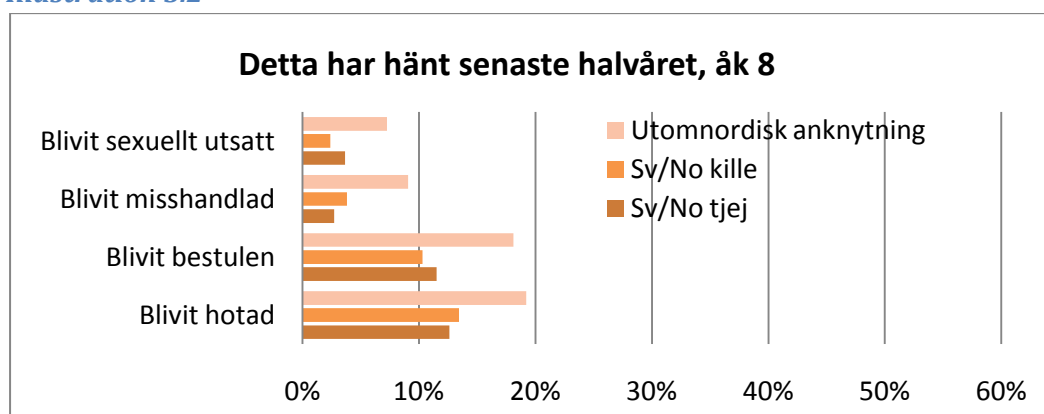
Ungdomarna har svarat på om de blivit utsatta för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkättilfället. Vi ser att stöld och hot har största antalen rapporter, ca 10 till 17 % av killar och tjejer i gymnasiet och i åk 8 rapporterar detta (illustration 5.1 och 5.2). Vi kan lägga märke till att andelen ungdomar i åk 8 som utsatts för detta är flera procentenheter högre för alla fyra typer av övergrepp (illustration 5.2).

Illustration 5.1

Här ser vi t.ex. att 10 % av tjejerna i gymnasiets åk 2 som inte har utomnordisk anknytning, rapporterat att de utsatts för hot åtminstone någon gång under halvåret innan enkäten (som gjordes i slutet av 2009).

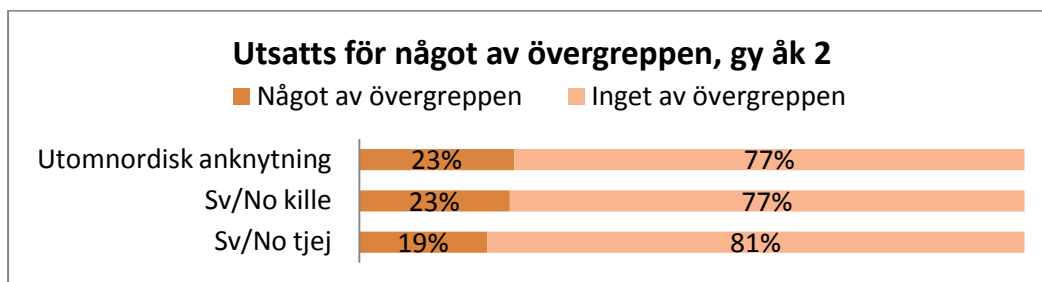
Illustration 5.2

T.ex. blev 18 % av ungdomarna med utomnordisk anknytning i åk 8 bestulna åtminstone någon gång under ett halvår.

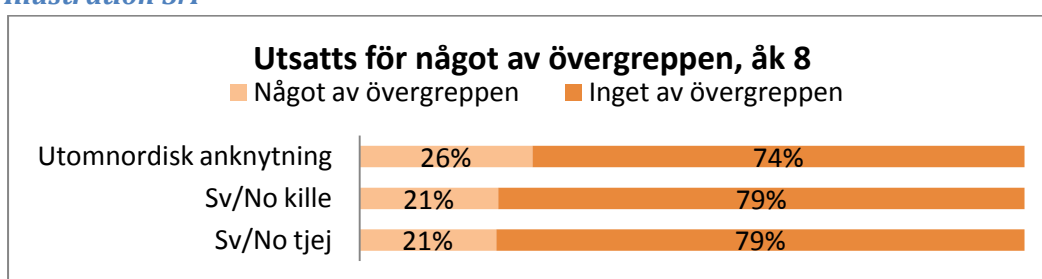
Vidare kan vi se att det är 19 till 26 % av ungdomarna med och utan utomnordisk anknytning i åk 8 och i gymnaset som utsatts för åtminstone något av de fyra nämnda typerna av övergrepp. Skillnaderna mellan könen, etniska kategorierna eller åldersgrupperna var ganska små i Sundsvalls kommun, hösten 2009. (Illustration 5.3 och 5.4.)

Illustration 5.3

Diagrammet visar bl.a. att i gymnasiets åk 2 var det 81 % av de svenska eller nordiska tjejerna som inte utsatts för någon av de fyra typerna av övergrepp under halvåret som föregått enkäten.

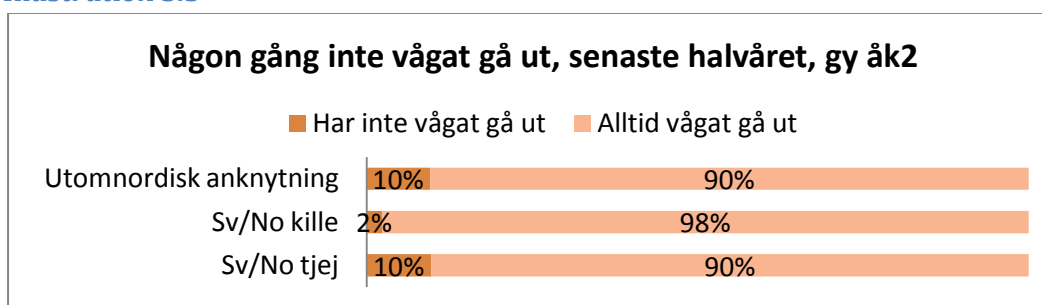
Illustration 5.4

Vi ser att i åk 8 var det 79 % av svenska/nordiska tjejer och killar som sluppit utsättas för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under halvåret innan enkäten.

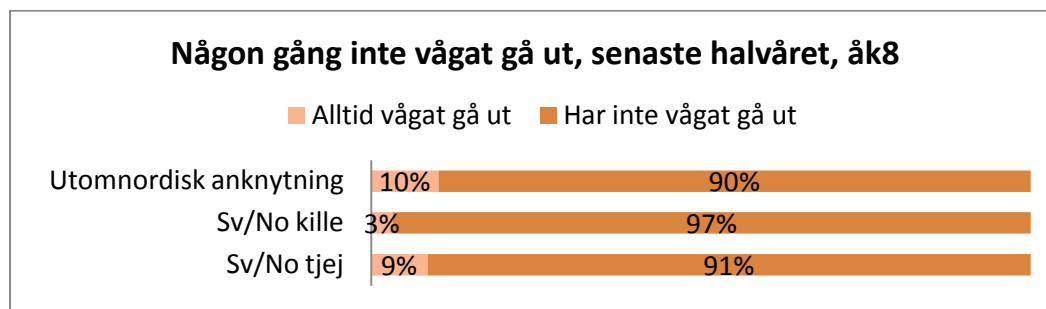
Brist på trygghet kan yttra sig i att man väljer att inte gå ut för att man inte vågar, man är kanske rädd att bli utsatt för det ena eller det andra. I gymnasieåldern var det 10 % av svenska/nordiska flickor och bara 2 % pojkar som rapporterade att detta inträffat under senaste halvåret. Andelen bland de med utomnordisk anknytning var 10 %. Ser vi på svaren från åk 8 är det nästan exakt samma andelar i alla tre kategorierna, som redovisats i åk 2 i gymnasiet (illustration 5.5 och 5.6).

Illustration 5.5

Diagrammet visar för gymnasiets åk 2 i Sundsvall t.ex. att 90 % av svenska/nordiska tjejer under ett halvår inte avstått någon gång från att gå ut för att de inte vågat.

Illustration 5.6

Diagrammet visar för åk 8 t.ex. att 91 % av svenska/nordiska tjejer i Sundsvall under ett halvår inte avstått någon gång att gå ut, för att de inte vågat.

Jämförelse av övergrepp med Sundsvalls LUPP-resultat 2006

För att bedöma om och hur läget förändrats i den egna kommunen kan i Sundsvalls fall jämförelser göras mellan undersökningarna 2006 och 2009. Som ett generellt mått har vi använt andelen som inte utsatts för något av övergreppen under de senaste 6 månaderna innan enkättilfället (som var i slutet av 2006 och 2009). Det visar sig då att det i gymnasiets åk 2 skett en ökning av andelen som sluppit vara med om något övergrepp med drygt 4 %-enheter för både tjejer och killar. Det är en ganska positiv utveckling, men det visar sig att förändringen varit åt motsatta hållet i åk 8. Där har det skett en minskning av andelen som inte varit med om något övergrepp, med nästan 6 %-enheter för tjejerna och drygt 2 %-enheter för killarna. Hur stor andel det handlar om, var 2009 i alla fallen ca 74-81 %, som framgår av det föregående.

Hur ska vi tolka dessa enkätresultat om övergrepp?

När analysen visar att förhållanden i kommunen skiljer sig från hur det är i övriga kommuner, kan förutsättningarna vara annorlunda i den egna kommunen eller så har lokala åtgärder eller brister spelat in. När det finns en förändringstrend över tid i kommunen, kan det bero på att lokala förutsättningar ändrats eller brister åtgärdats etc. Men det kan också bero på mer övergripande förändringar av förutsättningar och attityder som inte är lokala, så det kan vara klokt att jämföra med eventuell trend på det nationella planet.

Ibland kan gruppering i kategorier, tillsammans med att svarsalternativen är många, innebära att det blir ett fåtal ungdomar som redovisas i en del av en analys, och då är förstås risken stor att det är individuella och tillfälliga faktorer som spelat in, och dessa resultat bör kanske inte väga tungt om åtgärder diskuteras.

Generellt ser vi att hot och stöld varit de vanligast förekommande övergreppen av den indelning i fyra kategorier som använts i enkäten. Att ha blivit sexuellt utsatt är minst vanligt, förekommande både bland tjejer och killar, ungefär i hälften så stor utsträckning för killar som för tjejer. Andelen utsatta för de olika övergreppen är ungefär lika på gymnasiet åk 2 och i åk 8, med den skillnaden att ungdomar med utomnordisk anknytning varit överrepresenterade i alla fyra typer av övergrepp i åk 8, vilket framgår bäst i illustration 5.2.

När det gäller rädsla för att gå ut pga. sin otrygghet svarar väldigt få av killarna att detta hindrat dem att gå ut. Bland tjejerna är det ca 10 % som svarar att de låtit bli att gå ut åtminstone någon gång pga. detta. Jämfört med 2006 är detta en ökning för tjejerna med 2 %-enheter och för

killarna med 1 %-enhet. Det har alltså varit en liten förändring, men i tråkig riktning mellan dessa mätningar.

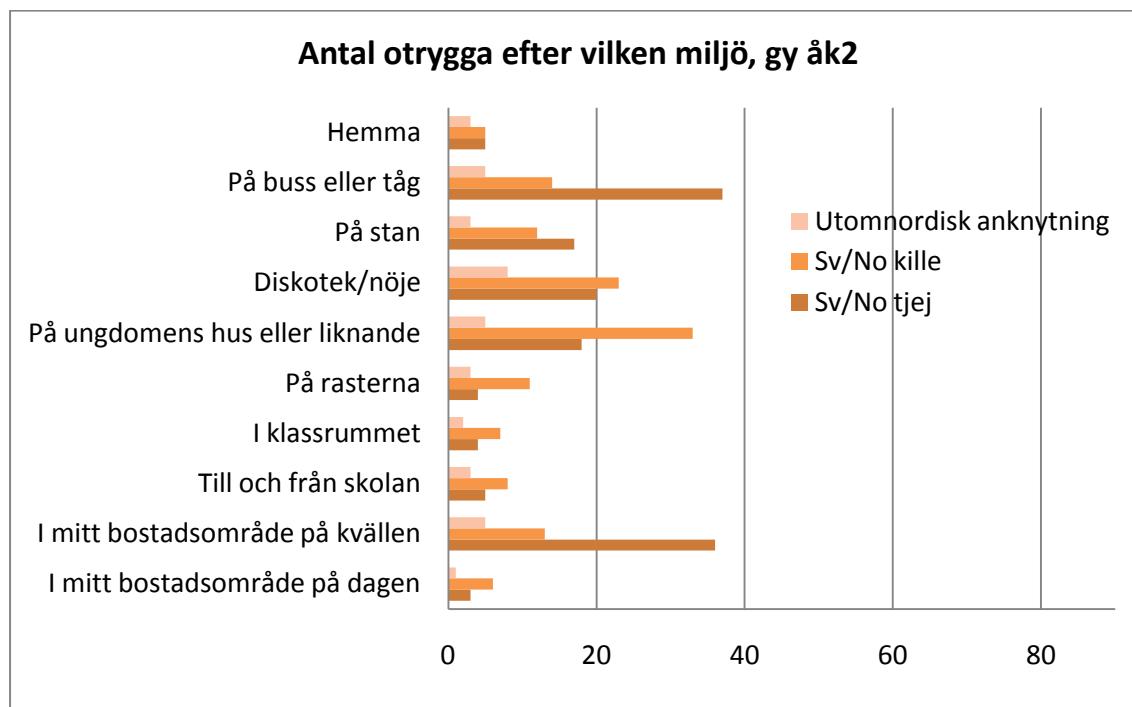
På vilka ställen är inte ungdomar trygga?

Enkätfrågan om ungdomarna kände sig trygga på olika platser, hade svarsalternativen "ja alltid", "ja oftast" och "nej". Vi har valt att granska "nej"-svaren och jämföra mellan de kategorier som vi redan använt. För kommunen får vi här veta de faktiska antalen ungdomar som svarat att de inte känner sig trygga i respektive miljö. Dessa frekvenser uppkommer av faktorer som handlar om person eller plats, och för att få en jämförbar och i vissa fall stabilare jämförelsegrund för de kommunala frekvenserna har vi även redovisat länets fördelning för varje miljö uttryckt i procent.

Vi ser att miljöer där man är bland folk, som på buss/tåg, "på sta'n", på Ungdomens hus eller ungdomsgården och på dans/nöjen, känns otrygga för ganska många ungdomar. Många känner sig också otrygga i sitt bostadsområde på kvällen. Vi ser att mellan 35 och 40 tjejer i gymnasiet och ungefär lika många tjejer i åk 8 är otrygga på bussar/tåg och lika många i sitt eget bostadsområde på kvällen. I åk 8 är det också lika många tjejer som är otrygga på ungdomsgården. Färre killar känner sig otrygga i bussar och på tåg, men när det gäller ungdomens hus/ungdomsgården och på dans/nöjen är det över 20 och i vissa fall mer än 30 som rapporterar detta. (Illustration 5.7 och 5.9).

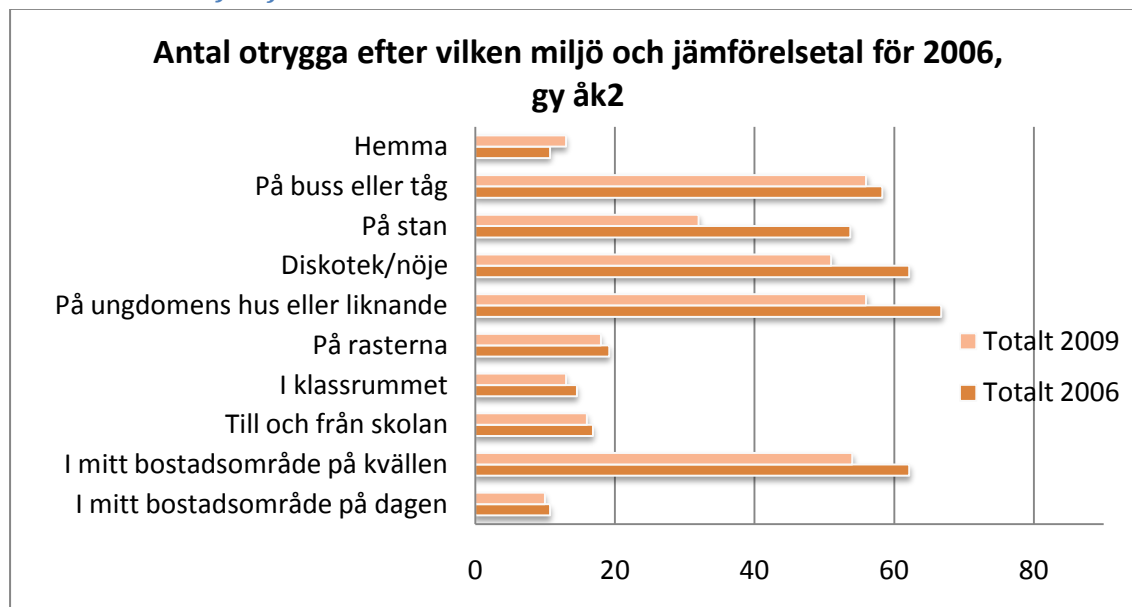
Att det är fler i åk 8 än i gymnasiet som rapporterat detta beror delvis på att det är olika antal ungdomar, 830 från åk 8 och 691 från gymnasiet i kommunen, som svarat på enkäten. För att se hur stora proportionerna är av de olika kategorierna av ungdomar i allmänhet som är otrygga i respektive miljö ser vi på redovisningarna för länet. Där ser vi att de med utomnordiskt ursprung är betydligt överrepresenterade bland dem som svarat att de inte är trygga, och det gäller för alla miljöer utan undantag. Skolan verkar annars i viss mån vara något av en fristad, dvs. de skolrelaterade miljöerna har genomgående lägre andel otrygga, lika låga bland killar som bland tjejer. Det är under 10 % även av dem med utomnordiskt ursprung som är otrygga där (illustration 5.8 och 5.10).

Illustration 5.7

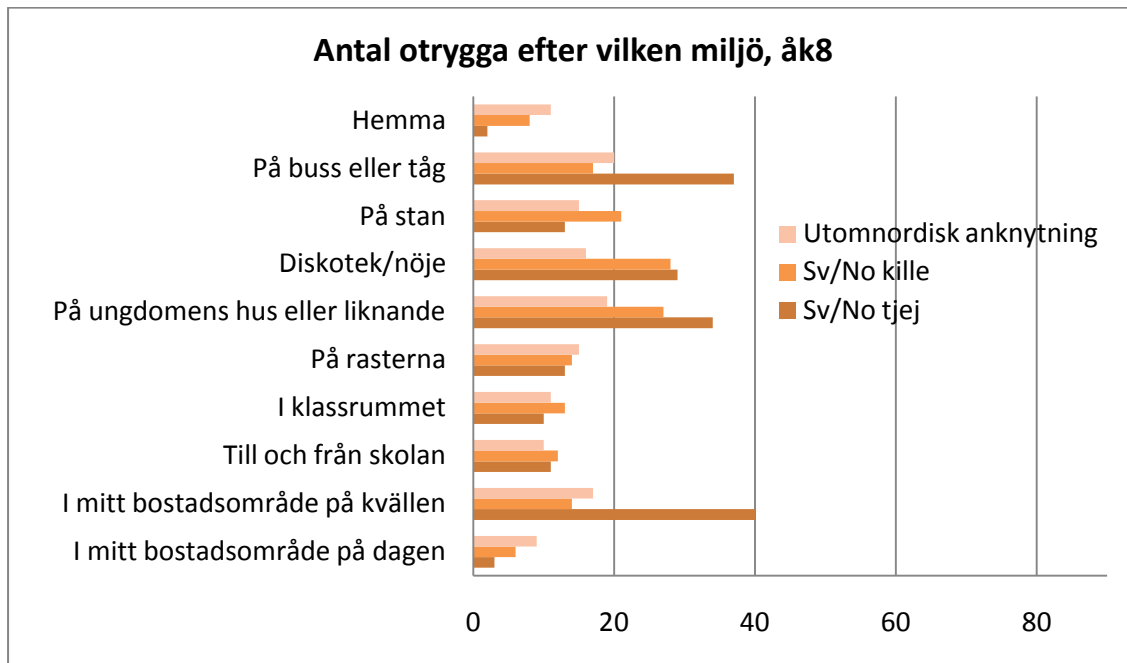
Det var t.ex. 33 svenska/nordiska killar i gymnasiet åk 2 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomens hus eller liknande.

Illustration 5.8: Jämförelse med 2006

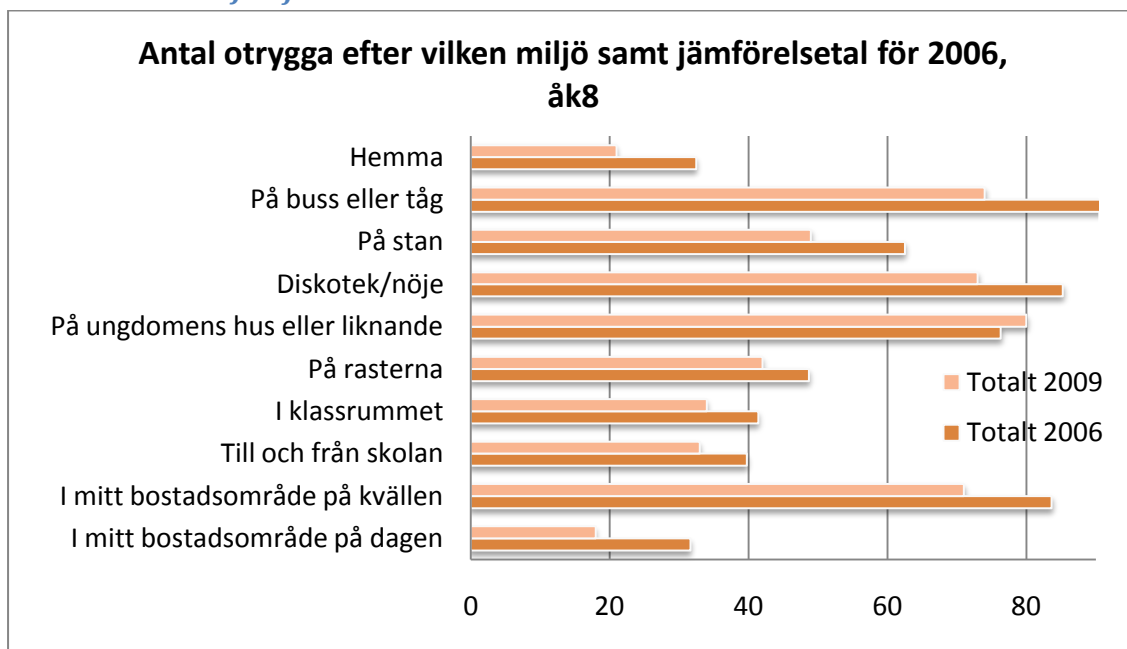
Vi ser t.ex. att antalet ungdomar i gymnasiet åk 2, som kände sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen, var ca 53 stycken. Tre år tidigare var motsvarande antal 62, när antalen 2006 gjorts jämförbara med de observerade 2009.

Illustration 5.9

Här syns t.ex. att antalet svenska/nordiska killar i åk 8 som svarade att de inte kände sig trygga på ungdomsgården/liknande var 34 stycken.

Illustration 5.10: Jämförelse med 2006

Här ser vi i åk 8, att antalet ungdomar som kände sig otrygga i sitt bostadsområde på kvällen, var ca 71 stycken. Tre år tidigare var motsvarande antal 84, när antalet gjorts jämförbart.

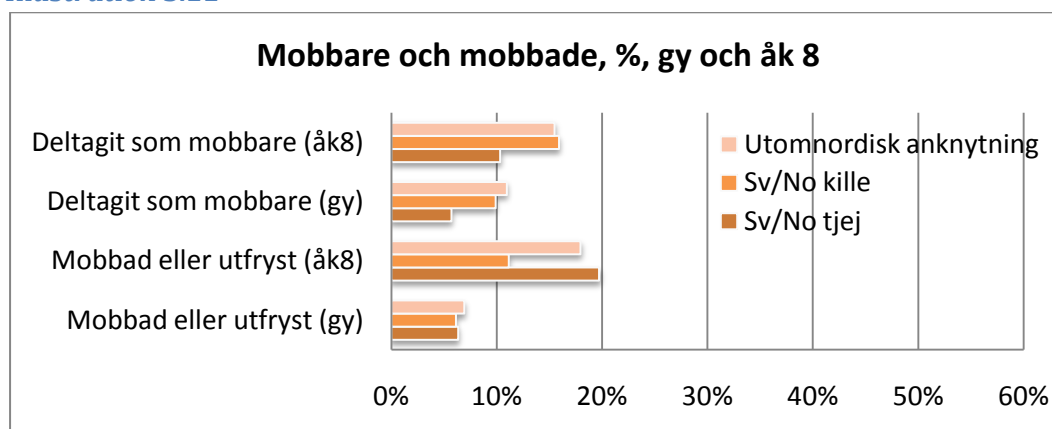
Mobbare och mobbade ...

Hur vanligt det är att bli utsatt för mobbning eller utfrysning redovisas här tillsammans med en redovisning av hur vanligt det är att utöva mobbning. Man kan också fråga sig, och ta reda på, hur utsatta mobbarna är för att bli mobbade jämfört med de som svarat att de inte deltagit i mobbning.

I kommunens åk 8 höstterminen 2009 svarar 16 % av ungdomarna med utomnordiskt ursprung, 16 % av svenska/nordiska killar och 10 % av svenska/utomnordiska tjejer, att de deltagit i mobbning senaste halvåret. I åk 2 i gymnasiet var proportionerna mellan kategorierna ungefär desamma som i åk 8, men på en betydligt lägre nivå. Svenska/nordiska tjejer var den grupp i åk 8 som i störst utsträckning, 19 % av dem, svarade att de mobbats någon gång under senaste halvåret. Bland killarna var det 11 % och bland de med utomnordisk anknytning var det 18 % (illustration 5.11). I samma diagram kan vi se att andelen bland gymnasieungdomarna i kommunen som mobbats var betydligt mindre än i åk 8.

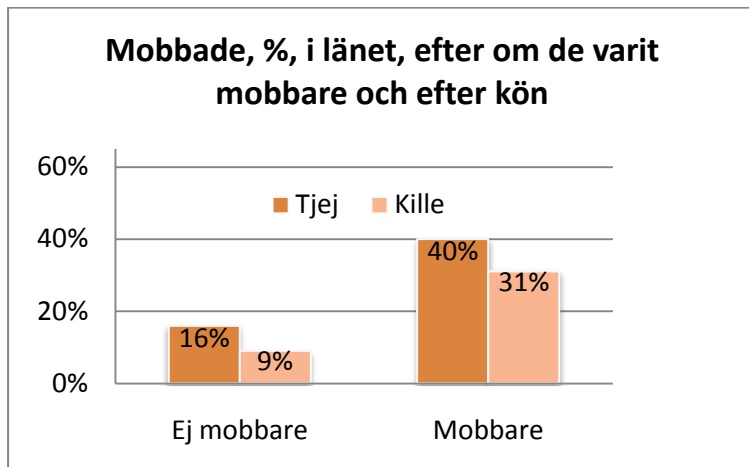
Hur tendensen att bli mobbad skiljer sig mellan de som svarar att de deltagit som mobbare och de som svarar att de inte gjort det, är analyserat för länet, eftersom det antagligen är en ganska generell kunskap man kan få av detta. Könen redovisas här separat, utan hänsyn till etnicitet. Så mycket som 40 % av tjejerna som varit mobbare har utsatts och så mycket som 32 % av killarna. En slags tröst kan det vara att det är betydligt färre som utsätts bland de som själva inte deltar i mobbning. Svaren tyder för hela länet på att 16 % av dessa tjejer och 9 % av dessa killar ändå utsatts för mobbning någon gång under halvåret innan enkäten, trots sin egen oskuld (illustration 5.12).

Illustration 5.11

Exempelvis: I gymnasiets åk 2 i Sundsvall var det ungefär 7 % som svarade att de blivit mobbade eller utfrysta någon gång det senaste halvåret. Det gällde alla tre redovisade ungdomskategorier.

Illustration 5.12

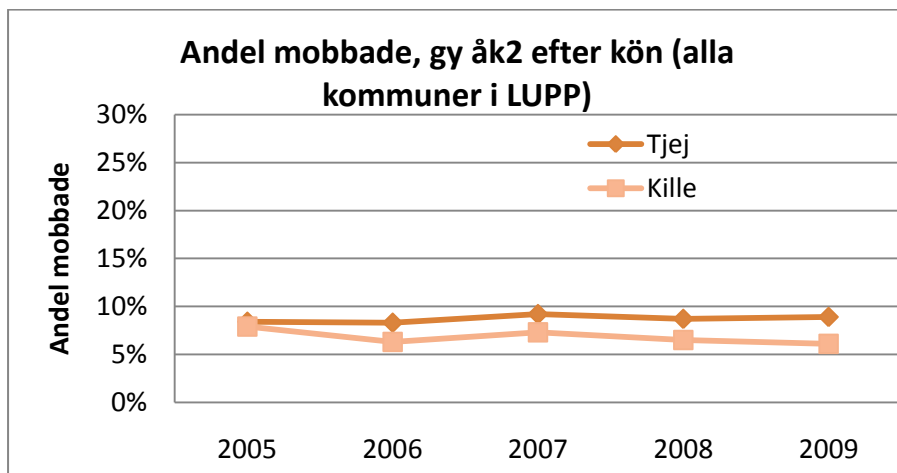

Vi ser t.ex. att av de tjejer som svarat att de deltagit i mobbning eller utfrysning under det gångna halvåret, var det 40 % som själva hade blivit utsatta för mobbning eller utfrysning. Detta gäller för alla kommuner i Västernorrland sammanslaget.

Hur ska vi tolka siffrorna om mobbning?

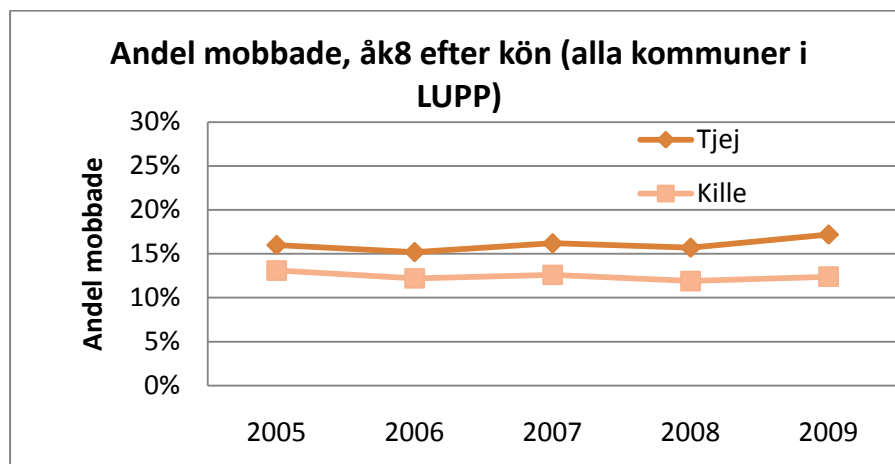
Vi har undersökt resultaten i enkätfrågan om man blivit mobbad eller utfrysad någon gång under de närmast föregående sex månaderna för alla kommuner som deltagit i LUPP. Då har vi följt utvecklingen över tid, 2005 till 2009, för killar och tjejer var för sig, och för åk 7-9 och gymnasiet åk 1-3 var för sig. Vi kan se att det inte varit någon speciell minskande eller ökande trend i mobbningsfrekvensen under dessa år. Vi ser också att åk 7-9 ligger på ungefär dubbelt så höga andelar som gymnasieklasserna och att andelen tjejer som drabbats är några procentenheter högre än andelen killar. (Illustration 5.13 och 5.14.)

Illustration 5.13

Vi ser t.ex. att andel mobbade under 2005 till 2009 för åk 1-3 i gymnasiet, stadigt låg mellan 5 % och 10 %.

Illustration 5.14

Tjejernas andel var under perioden genomgående ett par procentenheter högre än killarnas. Detta är räknat över alla de kommunerna som respektive år deltagit i LUPP-enkäterna.

Diskussion

Vi såg att de som var med och agerade som mobbare, också var oftare utsatta för mobbning. Men de som aldrig själva utsatte andra för mobbning var ändå inte utanför riskzonen att utsättas. Att försöka hitta kategorier och förklaringar som bygger på socioekonomiska faktorer, kön, status etc. är säkert lönlöst om målet är att helt stoppa mobbning. Men det finns engelska exempel på metoder som också används vid några svenska skolor, som utgår från att eleverna är en heterogen grupp kulturellt, etniskt, socioekonomiskt etc., och som med den utgångspunkten skapar en enhetlig norm vid skolan som ska omfatta alla elever. Den svenska skolan vi nämner här är Diamanten i Västerås, som av Skolverket utsetts till efterföljansvärt gott exempel på detta arbete med värdegrund mot mobbning.

De platser där många tjejer kände sig otrygga var i sitt bostadsområde på kvällen och på buss eller tåg. På Ungdomens hus eller ungdomsgårdar var det ganska många killar och tjejer som var otrygga. På ungdomsgårdar var fler killar än tjejer otrygga, antagligen beroende på att fler killar än tjejer vistas där. Att fler är otrygga på gården än på skolan är annars anmärkningsvärt, eftersom alla ungdomarna går till skolan dagligen medan betydligt färre besöker gården och inte under så lång tid. Slutsatsen av detta bör vara att organiseringen av verksamheterna där ungdomar samlas påverkar hur trygga de kan vara där. Att de flesta larmen om mobbning kommer från skolans värld behöver alltså inte alls betyda att skolan är dålig på att arbeta med dessa frågor. Jämförelsen med de andra miljöerna tyder på motsatsen. Problemet är ändå akut i skolan, därför att själva skolplikten ger skolan – oavsett om det är explicit uttalat – uppdraget att erbjuda alla en trygg miljö.

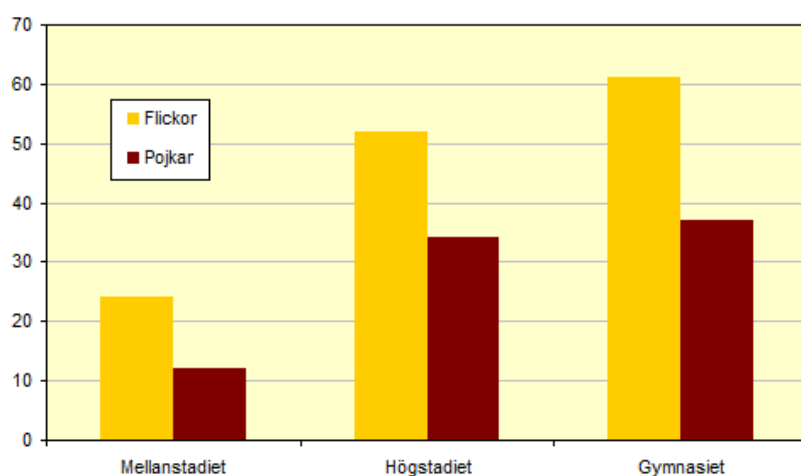
Resultaten om andelen som inte utsatts för något övergrepp är viktiga att följa över tiden som indikatorer. En del otrygga miljöer kan faktiskt planeras bort, och hur utvecklingen är i ett mått som används likadant över tiden kan vara mycket informativt. Utan tvekan är trygghetsfaktorn en av de faktorer som diskuteras i samband med planering t.ex. i frågan om järnvägens framtida sträckning genom Sundsvalls stadskärna.

6 Hälsfrågor

Hälsa har att göra med kost och motion, men också med alkohol, narkotika och tobak. När det gäller drogerna är inte enkäten uppdaterad med frågor om användandet av den typ av droger som kan köpas via internet. Dessa är ofta inte är narkotikaklassade, inte därför att de inte har en narkotisk effekt, utan för att klassningen är en process som tar tid. Enkätsvaren ger alltså ingen information om användningen av dessa preparat.

SCB redovisade ett delresultat i augusti 2010 om ungdomars stress och vad som föranledde stress⁴. På gymnasiet uppger sex av tio flickor och nära fyra av tio pojkar att de känner sig stressade eftersom de har höga krav på sig själva när det gäller skolan. Det är inte så enkelt att avgöra om detta är problematiskt eller inte, men det kan vara bra att ha siffrorna i minnet när man ser vad Lupp säger om stress hos skolungdomarna.

Illustration 6.1:

På gymnasiet (hela riket) var det knappt 40 % av killarna och drygt 60 % av tjejerna som svarade att de kände sig stressade pga. sina egna krav på sig själva. (Källa: SCB)

När det gäller ungdomars motion togs en debatt upp om idrott och motion och om hur RF (Riksidrottsförbundet) fördelar det stora statliga anslaget de får. Problemet formulerades som att RF bara delade ut pengar till det som av RF definieras som idrott, vilket inte säkert är det som många ungdomar utövar som motion⁵. Hur ser förändringen i ungdomars motionsvanor ut?

Några indikatorer på hälsa och på hälsorelaterade beteenden hos ungdomarna har skapats av sammanställningarna av deras svar på enkäten. För att kunna få en koncentrerad information på en del enkätfrågor som kunde vara särskilt värdefulla för jämförelser och uppföljning, har vi konstruerat en sammanfattande tabell (illustration 6.2). Den första indikatorn visar andelarna som svarat att den allmänna hälsan är mycket bra. Bland killarna är det 40 – 50 % som svarar detta, medan det bland tjejerna bara är 25 – 30 % som tycker deras allmänna hälsa är mycket

⁴ Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF), Pressrelease SCB, 16 aug 2010, http://www.scb.se/Pages/PressRelease_298563.aspx.

⁵ Madeleine Sjöstedt (FP), kultur- och idrottsborgarråd i Stockholms stad, Debattartikel i DN 2009-11-08; <http://www.dn.se/debatt/idrottsrorelsen-lever-inte-upp-till-statens-folkhalsomal-1.989992>

bra. Det är en påfallande skillnad i andel mellan könen i detta avseende. Men det är få som svarar att deras allmänna hälsa är ganska eller mycket dålig, bara 5 – 10 % svarar så. De svaga förändringar som kan ses i svaren om hälsoläget, är tyvärr till det sämre, så att andelen som svarat ”mycket bra” är marginellt lägre än 2006.

Andelen som svarat att de känner sig stressade varje vecka eller oftare är också betydligt högre bland tjejer än killar. Jämfört med länet är andelen som känner stress i Sundsvalls skolor högre. Trenden sedan 2006 är inte entydig, utan vi ser ökad andel från 2006 t.ex. för tjejer i åk 2 och minskad andel för tjejer i åk 8.

När det gäller hälsorelaterade beteenden som att röka eller dricka alkohol, visar förändringarna sedan 2006 på försämrade beteenden i både åk 8 och åk 2, utom när det gäller alkoholvanor för killar i gymnasiet. När det gäller fysisk träning, är det en lägre andel som utövar det i gymnasiet 2009 än 2006. Andelen killar i gymnasiet som tränar minst en gång per vecka har minskat från 84 % till 78 % och tjejerna från 79 % till 74 % under samma period. Andelarna ligger under länets nivåer med nästan 5 %-enheter. Det är en lika stor minskning i åk 8, men nivån ligger lika som i hela länet.

Illustration 6.2: Förslag på hälsoindikatorer

	Kön	Åk 2, 2009	Åk 2, 2006	Åk 8, 2009	Åk 8, 2006	Länet åk 2, 09	Länet, åk 8, 09
Allmän hälsa är mycket bra	Tjej	23,1 %	24,4 %	32,7 %	34,1 %	25,0 %	29,7 %
	Kille	40,2 %	42,2 %	49,9 %	51,5 %	45,8 %	46,3 %
Allmän hälsa är ganska eller mycket dålig	Tjej	8,5 %	10,8 %	6,2 %	7,2 %	7,6 %	5,7 %
	Kille	7,0 %	5,4 %	6,3 %	7,5 %	4,9 %	6,2 %
Känner sig stressad varje vecka eller oftare	Tjej	80,2 %	77,3 %	65,7 %	66,9 %	76,6 %	64,6 %
	Kille	47,9 %	51,2 %	45,7 %	42,0 %	42,8 %	40,1 %
Tränar sig svettig minst en gång per vecka	Tjej	74,3 %	79,1 %	83,5 %	88,9 %	77,8 %	83,5 %
	Kille	77,8 %	84,2 %	86,5 %	90,9 %	81,4 %	86,5 %
Röker cigaretter några ggr per år el. oftare	Tjej	29,7 %	23,6 %	16,9 %	14,4 %	25,6 %	14,2 %
	Kille	30,0 %	23,5 %	13,1 %	12,6 %	25,1 %	12,2 %
Berusar sig m. alkohol någon gång/ mån el. oftare	Tjej	53,1 %	51,4 %	32,2 %	26,5 %	50,0 %	29,7 %
	Kille	62,1 %	67,1 %	34,8 %	32,2 %	54,7 %	33,1 %

Vi ser t.ex. att andelen tjejer som svarar att de berusar sig med alkohol någon gång i månaden eller oftare, var 53,1 % 2009 i åk 2 och 51,4 % i åk 2, 2006.

Föräldra- och vuxenansvar

Det är bekant och belagt i forskning att en restriktiv hållning till alkohol från föräldrars och andra vuxnas sida påverkar ungdomars drickande⁶. Lupp-enkäten frågar till ungdomarna om de får dricka alkohol för sina föräldrar. Som förväntat tyder svaren från Sundsvalls ungdomar också på att föräldrarnas hållning till deras alkoholkonsumtion spelar roll. Värdena på skalan om hur ofta de berusar sig med alkohol är genomsnittligt lägre för de som inte får dricka för sina föräldrar. Skillnaden är i storleksordningen ett steg på den sexgradiga skalan från berusar sig aldrig till berusar sig någon gång i veckan, och är statistiskt signifikant.

⁶ Andréasson, Sven; 2002: *Den svenska supen i det nya Europa*. Statens Folkhälsoinstitut; Stockholm
Sundell, Knut; 2003: *Att förebygga problembeteenden*.

En intressant extra upptäckt kan vara att de som inte fick dricka alkohol, också röker cigaretter mindre ofta än de som får dricka eller inte vet om de får. Påverkan där är minst lika stark och lika statistiskt signifikant som när det gäller alkoholanvändningen.

Tolkningar av hälsoindikatorer och föräldrars inställning till drickande

När det gäller indikatorn om den allmänna hälsan kan det vara bra att veta att ungdomarna gjorde självskattningen på en femgradig skala, där mittenalternativet var "någorlunda". Alternativerna "ganska dåligt" och "mycket dåligt" är de som ligger under skalans mittenalternativ. Vi vill ju inte att våra ungdomar ska må dåligt, varken ganska eller mycket dåligt, och det kan vara en poäng att se hur stor andel som väljer något av dessa svarsalternativ, och hur det ser ut vid jämförelser. Detta är alltså en indikator på hur stor andel som skattar sin hälsa som dålig, en problemindikator.

Värdena på denna indikator har legat ganska oförändrat på drygt 5 % både på högstadiet och gymnasiet för både killar och tjejer, vid Lupp 2006 och 2009. Det är bara i åk 2 som man kan se en skillnad mellan killar och tjejer, och den skillnaden har minskat från drygt 5 till 1,5 %-enheter från 2006 till 2009. När det gäller så låga procenttal är slumpvariationen större, så skillnader kan vara tillfälliga.

När det gäller den positiva hälsoindikatorn "andel som skattar sin allmänna hälsa som mycket bra", sker tyvärr en allmän nedgång från 2006 till 2009 med ett par procentenheter. Den syns för länet och för Sundsvall, både i åk 8 och i gymnasiets åk 2, både för killar och tjejer. Jämfört med riket (egentligen alla kommuner som deltog i Lupp) ser vi att Sundsvall ligger på samma andelar i åk 8, men några procentenheter lägre i gymnasiet. Påtaglig skillnad finns i andel "mycket bra" mellan killar och tjejer. Det är genomgående nästan 20 %-enheter högre andel killar än tjejer som väljer det svaret. Kanske man kan sätta upp teoretiskt möjliga skäl till detta: antingen beror skillnaden på att det faktiskt är skillnad i andel killar och tjejer som har god hälsa med ett objektiva mått, eller så beror den på att många ungdomar har olika normer att jämföra sig mot när det gäller god hälsa, beroende på om de är killar eller tjejer. Problemet när det gäller den indikator vi talar om kan alltså handla mer om rättvisa än hälsa.

Minskningen i andelen som tränar minst en gång per vecka är ju inte önskad i hälsosynpunkt. Vad man kan göra åt detta är inte en enkel sak att räkna ut, eftersom den typen av beteenden dels handlar om attityder, föreställningar och normer, dels om intentioner, hinder och möjligheter⁷. Men två modeller gör det enklare: Theory of Reasoned Action" (TRA) och "Theory of Planned Behavior" (TPB). TRA är grundmodellen, och antagandet är helt enkelt att det inte bara är känslor som styr beteenden, utan även tänkande och överväganden.

När det gäller resultaten på både rökning och drickande av föräldrars inställning till drickande, kan man nog förklara den överspillningseffekt på rökning som var resultatet, med att ett förbud mot att dricka alkohol från föräldern antagligen inte existerar i ett vakuum utan många gånger kommer tillsammans med andra engagemang för barnens hälsa. Där kan säkert regler eller uppmaningar om rökning finnas med. En mer sammansatt hypotes skulle kunna vara att ett

⁷ Se t.ex. Fishbein, M., & Ajzen, I. (2010). [*Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*](#). New York: Psychology Press.

engagerat restriktivt förhållningssätt från föräldrar mot barnens användning av alkohol, tobak och andra droger faktiskt minskar sannolikheten att ungdomarna brukar/missbrukar dessa.

Diskussion

Hälsa är positivt relaterat till kost och motion och negativt till konsumtion av alkohol, tobak och droger. Andra typer av missbruk och beroenden kan dessutom påverka den psykiska hälsan, men är inte det som avses med enkätfrågorna i Lupp.

När det gäller åtgärder från kommunen handlar det alltså om att motverka negativa effekter och gynna positiva. Åtgärder har förstås genomförts av Sundsvalls kommun i decennier, och det som analysen av svar i Lupp-enkäten denna gång kan bidra med är kanske marginellt. Vi har sett skattningar av hur stor effekt det kan ha att ungdomarna möts av ett enkelt förbud mot att dricka alkohol, och även hur ett sådant tydligt förhållningssätt likaså inverkar på ungdomarnas tobaksrökning.

Åtgärdsprogram åldras alltid, särskilt de som riktas mot ungdomar, och behöver ständigt återuppträffas. Möjligen kan den processen kunna struktureras av att man tar hjälp av teori-modellerna för "*Reasoned action*" och "*Planned behaviour*" som omnämndes i föregående avsnitt.

7 Arbetsliv och framtidsfrågor

Hur ungdomarna ser sin framtid nu, kommer sannolikt att vara en av de faktorer som kommer att påverka deras framtida agerande i olika sammanhang. Tror de att de kommer att vilja fortsätta med högre studier, flytta från kommunen, återvända till uppväxtkommunen efter eventuell högre utbildning, vara egen företagare, osv.?

En nationell framtidsfråga gäller den demografiska utvecklingen, dvs. åldersstrukturen på befolkningen och särskilt hur stor försörjningsbördan blir för de sysselsatta. Vi har redan börjat få en ökande andel som är äldre än 65 år. Olika scenarios har skissats med olika antaganden om ökat barnafödande per kvinna, ökad invandring av arbetskraft och ökat deltagande i arbetskraften av de som är i arbetsför ålder. En jämförelse mellan effekten av dessa tre faktorer visar, kanske överraskande, att ökat barnafödande och ökad arbetskraftsinvandring bara påverkar försörjningsbördan marginellt, medan en sysselsättningsökning till den nivå som var fallet 1990, skulle kompensera för hela den väntade ökningen av den bördan⁸. När det gäller Sundsvalls kommun är en viktig del av denna framtidsproblematik avhängig av hur ungdomar flyttar inom landet, från och till kommunen, och enkäten belyser ungdomarnas attityder i det fallet.

Är ungdomarna hoppfulla eller nedslagna för sin egen skull inför framtiden? När det gäller den frågan kan vi avslöja att de allra flesta är hoppfulla, vilket gör att vi inte behöver ha hjärtat i

⁸ SCB 2005: Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005-50.

halsgropen inför analysen av enkätsvaren om deras framtidstankar. Svaren på de övriga frågorna kan faktiskt spela roll för Sundsvalls framtid.

Att klara sin försörjning är en viktig innebörd av att bli vuxen. Den är nära förknippad med att kunna känna sig självständig. Att vara anställd i privat eller offentlig verksamhet är kanske det första alternativet man tänker på för sin försörjning, och många som tillhört ungdomsgruppen under tiden efter Sveriges finansiella kris i början av 1990-talet har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten steg då kraftigt och har sedan dess varit hög på varierande nivåer. Alternativet att vara egen företagare för sin försörjning, betonas allt mer nuförtiden, bland annat i skolorna, och i den här enkätundersökningen undersöks attityden till att starta eget företag. Att driva företag har visat sig vara vanligare bland ungdomar som har föräldrar som är företagare/entreprenörer⁹. Lupp ger möjlighet att kontrollera hur stor den effekten är i Sundsvall 2009.

Ungdomarnas syn på framtiden

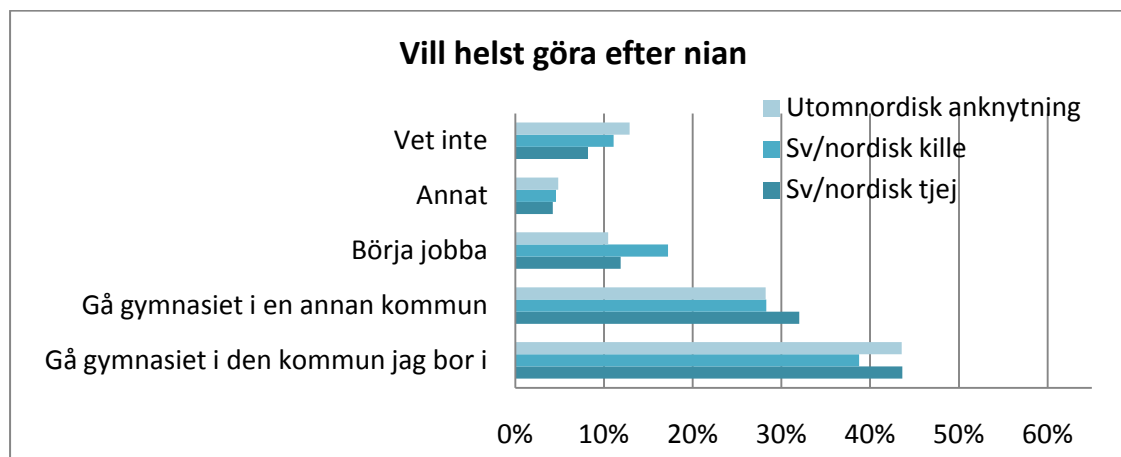
Hur ungdomarna ser sin framtid nu kommer sannolikt att vara en av de faktorer som kommer att påverka deras framtida agerande i olika sammanhang. Tror de att de kommer att vilja fortsätta med högre studier, flytta från kommunen, återvända till uppväxtkommunen efter eventuell högre utbildning, vara egen företagare, osv.? Är de hoppfulla eller nedslagna för sin egen skull inför framtiden? När det gäller den senaste frågan kan vi avslöja att nästan alla är hoppfulla, vilket gör att vi inte behöver ha hjärtat i halsgropen inför analysen av enkätsvaren om deras framtidstankar. Svaren på de övriga frågorna kan faktiskt spela roll för Sundsvalls kommuns framtid, eftersom nettot från in- och utflyttning kan avgöra om befolkningen i kommunen marginellt ökar eller minskar.

Deras tankar om utbildning och försörjning

Här redovisar vi dels vad ungdomarna i åk 8 helst *skulle vilja* göra direkt efter grundskolan och vad eleverna i gymnasiet åk 2 *tror* att de kommer att göra direkt efter gymnasiet. Drygt 10 % i åk 8 drömmer om att jobba efter nian och ca 70 – 75 % vill helst av allt plugga vidare. Intressant är att det i Sundsvall är så mycket som 3 av 7 som skulle vilja gå i ett gymnasium utanför den egna kommunen i stället för hemmavid. Den andelen är ändå lite mindre än motsvarande andel i hela länet. Vi ser inte några stora skillnader mellan de med utomnordisk anknytning och de utan, i detta avseende. När vi jämför tjejer och killar ser vi att det är några %-enheter fler tjejer än killar som vill gå gymnasiet i en annan kommun än Sundsvall. (Illustration 7.1.)

⁹ Se t.ex. Leffler, Eva (2002): "Entreprenörskap och Företagsamhet i skolan—en del i Pedagogiskt arbete", eller Ahlén, A. och Jonsson, M. (1982): Entreprenörskap: "Sverige - Silicon Valley" (Liber).

Illustration 7.1

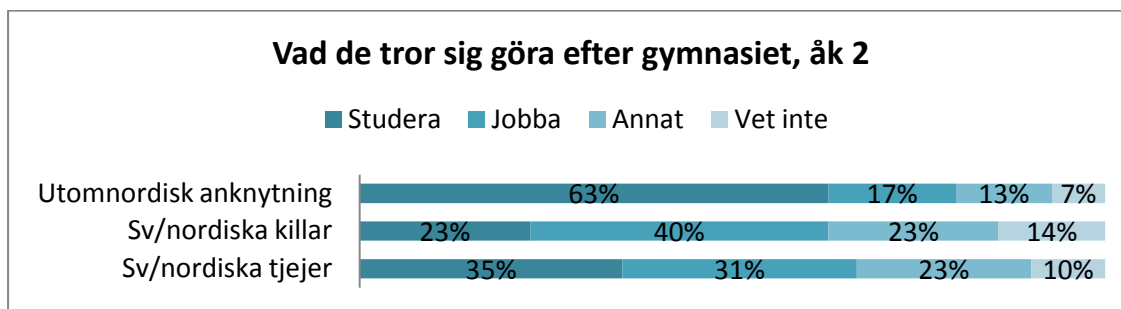

Från 8 % (sv/no tjejer) till 13 % (elever med utomnordisk anknytning) i årskurs åtta svarade att de inte visste vad skulle göra efter nian om de hade alla möjligheter.

Gymnasieungdomarnas svar på vad de *tror* de kommer att göra direkt efter gymnasiet visar stora skillnader mellan de med utomnordisk anknytning och de andra. Proportionen som tror de kommer att studera är över 60 % bland dem med utomnordisk anknytning, medan den är 35 % bland sv/no tjejer och 23 % bland de killarna (illustration 7.2). Skillnaden mellan könen bland sv/no ungdomar är också ganska stor.

En fråga med en viss relation till frågan om vad ungdomarna tror de kommer att göra direkt efter skolan är den om vilken högsta utbildning de planerar. De flesta tänker sig antingen att stanna vid gymnasienivån eller högskolestudier. Jämför vi kategorier, finner vi att det bland ungdomarna med utomnordisk anknytning är en marginellt högre andel som tänker sig högskolestudier än bland sv/no tjejer. Tjejer både i gymnasiet och i åk 8. I åk 2 är det ungefär 60 % i dessa två kategorier som svarar högskolestudier, medan ca 40 % av sv/no killar svarar detsamma. Omvända förhållandet finns inte oväntat i svarsalternativet gymnasie-skola/motsvarande, där andelen svar från sv/no tjejer och ungdomar med utomnordisk anknytning är så låg som drygt 10 %. I åk 8 är andelen som planerar högre studier bara hälften så hög som i gymnasiet, och andelen som planerar att nöja sig med gymnasienivån är högre, mönstret är detsamma på det sättet att sv/no killar ligger lägre än övriga kategorier när det gäller andel som planerar högre studier och andelen killar som planerar att nöja sig med gymnasiebehörighet är högre i motsvarande grad.

Illustration 7.2

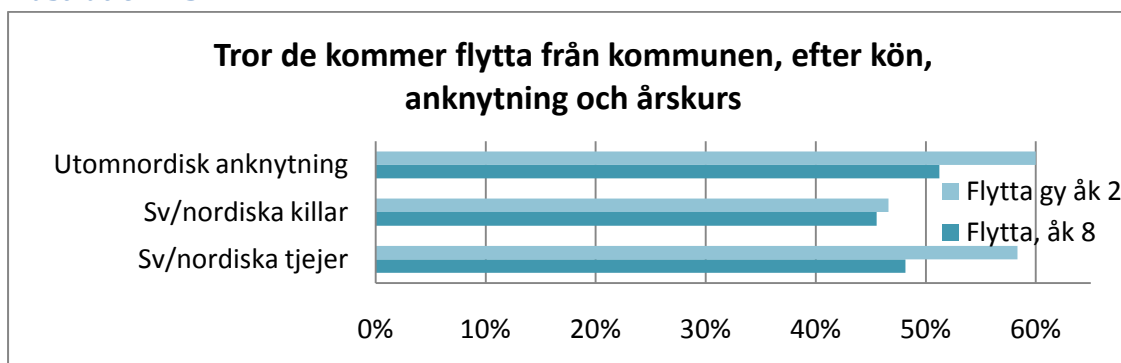

Vi ser t.ex. att 17 % av ungdomarna med utomnordisk anknytning tänker att de kommer att jobba efter gymnasiet, Bland sv/no killar är den andelen 40 %

Stanna i hemkommunen, flytta och återvända eller flytta för gott?

På frågan om de tror att de kommer att flytta från hemkommunen är det många som svarar att de inte vet. Omkring 40 % svarar det och det är nog väntat att många i 15-årsåldern inte vet något svar på den frågan. I gymnasieklassen är andelen som svarar att de inte vet 25 – 35 %. Med tanke på de ganska stora andelar som inte visste om de skulle stanna i kommunen eller flytta, var det påfallande många som svarade att de trodde att de skulle flytta, vilket framgår av illustration 7.3. I åk 8 tänker nästan hälften att de kommer att flytta från kommunen, marginellt lägre för sv/no killar, medan de som svarar att de tror de kommer att stanna är i storleksordningen 10 %. I åk 2 trodde knappt hälften av sv/no killar att de skulle flytta, medan 58 % respektive 60 % av sv/no tjejer och av de med utomnordisk anknytning svarade att de skulle komma att flytta.

Illustration 7.3

Vi ser bl.a. att 48 % av sv/no tjejer i åk 8 svarade att de trodde att de skulle flytta från kommunen där de bor.

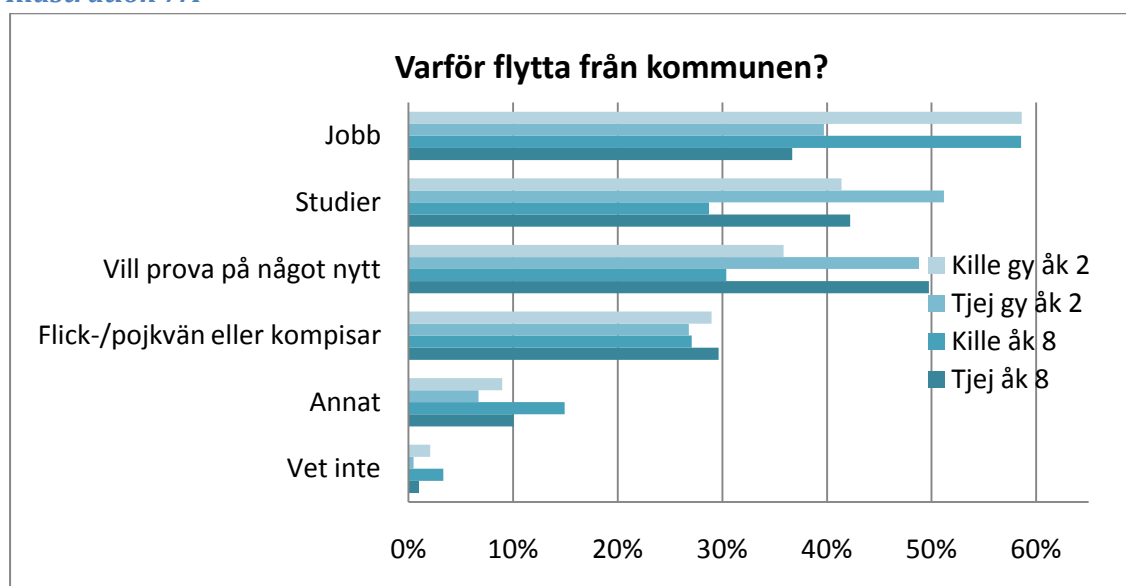
Skälen till att flytta och till att eventuellt återvända

De som svarat att de trodde att de skulle flytta från kommunen fick också ange varför de kunde tänka sig flytta och vad som skulle få dem att flytta tillbaka. De fick välja två skäl i båda fallen. För gymnasieungdomarna i åk 2 var det *jobb, studier och prova på något nytt* som var de vanligaste skälen, i den ordningen. Det var ca 20 %-enheter högre andel killar som satte jobb som skälet och ca 10 %-enheter högre andel tjejer som satte studier. Andelen av de flyttbenägna i åk 2 som svarade att skälet var att prova på något nytt var också högre bland flickorna, ungefär 12 %-enheter högre. I åk 8 var kontrasten mellan killar och tjejer något större och andelen

flyttbenägna killar som satte jobb som skäl var ungefär 22 %-enheter högre än motsvarande andel bland tjejer. Den motsatta situationen gällde för alternativet att prova på något annat, där andelen var 20 %-enheter lägre för killarna. Andelen killar i åk 8 som angav studier som skäl var 13 %-enheter lägre än motsvarande andel tjejer. (Illustration 7.4.)

En separat analys visar att de med utomnordisk anknytning i gymnasiet år 2 som svarat att de kommer att flytta ifrån kommunen, har samma fördelning mellan jobb och studier som de sv/no tjejerna, dvs. jämfört med killarna i åk 2, en lägre andel som anger jobb som skäl och en högre andel som anger studier.

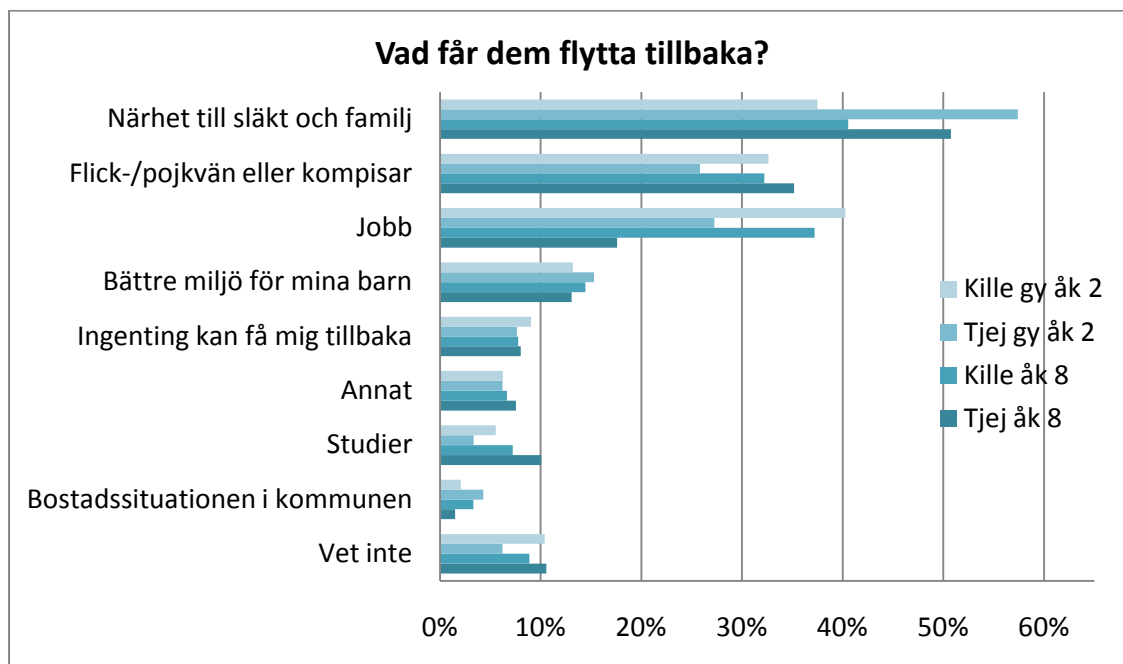
Illustration 7.4

Vi ser att av de tjejer i åk 8 som svarat att de kommer att flytta ifrån sin hemkommun, lite mindre än 40 % angav jobb som ett av två skäl till att de skulle flytta från kommunen.

När det gäller vilka skäl det kunde finnas för att de flyttbenägna skulle flytta tillbaka, är *pojck-/flickvän eller kompisar*, *närhet till släkt och familj*, och *jobb* de tre viktigaste skälen som anges. Men även *bättre miljö för egna barn* anges som skäl av 15 – 20 procent av dem som också svarat att de tror de kommer att flytta. I åk 2 är det nästan 20 %-enheter fler tjejer än killar som anger släkt och familj och ca 12 %-enheter färre tjejer än killar som anger jobb. Skillnaderna i andelar mellan tjejer och killar i åk 8 går åt samma håll, dvs. större andel av tjejerna anger släkt och familj och större andel av killarna anger jobb, och skillnaden är ungefär 20 %-enheter för *jobb* och 10 %-enheter för *släkt och vänner*. (Illustration 7.5.) Procenttalen ska alltså i alla dessa fall tolkas som andelen av dem som tror att de kommer att flytta, vilket är av storleksordningen hälften av alla ungdomarna, även om det skiljer en del mellan kategorier och årskurser.

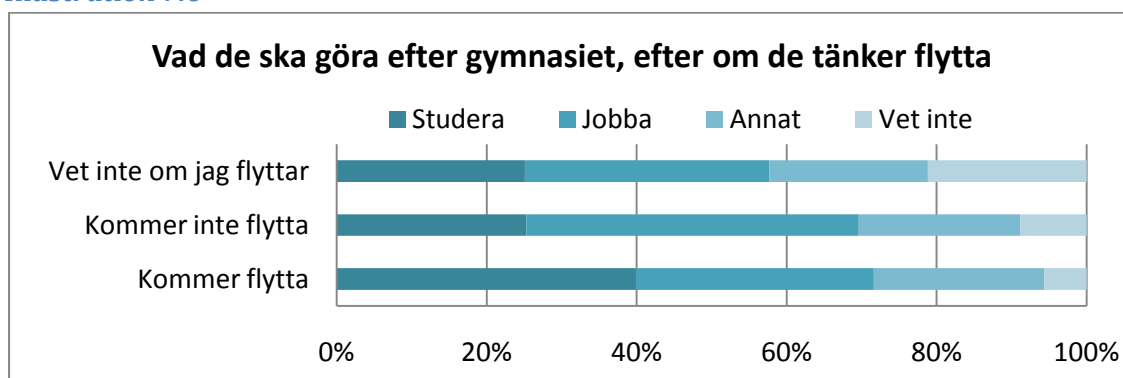
Illustration 7.5

Vi ser bl.a. att av de tjejer i åk 8 som svarat att de tror de kommer att flytta från kommunen, anger ungefär 50 % att närhet till släkt och vänner skulle få dem att flytta tillbaka.

En ytterligare analys av gymnasieungdomarna som kan ha viss bäring i kommunens diskussioner om utvecklingsfrågor, delar upp åk 2 efter deras ståndpunkt i flyttfrågan. Här ser vi att det är nästan dubbelt så många som tror de kommer att studera direkt efter gymnasiet bland dem som tror de kommer att flytta, jämfört med dem som tror de inte kommer att flytta eller som inte vet (illustration 7.6). Det är alltså statistiskt en stark koppling mellan att börja högre utbildning och flytta från hemkommunen. Säkerligen har den kopplingen betydelse i flera delproblem som gäller såväl kommunens tillväxt som kommunens utveckling i stort.

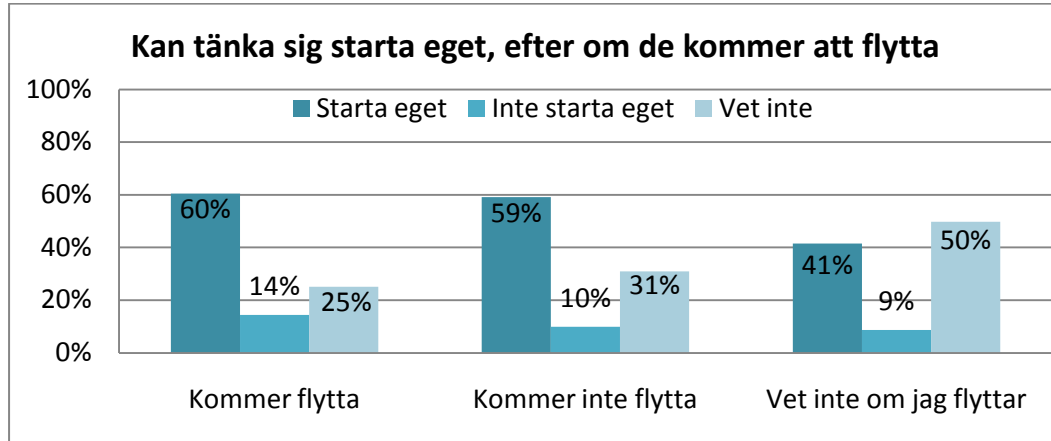
Illustration 7.6

Vi ser t.ex. att av alla i gymnasiets åk 2 som svarat att de kommer att flytta, säger 40 % att de troligen kommer att studera direkt efter gymnasiet.

Fortsatt titt på gymnasieungdomarna, den här gången på deras tankar på att starta eget företag, visar att det är lika stor del som kan tänka sig att bli egen företagare bland dem som inte tänkt flytta som bland dem som tror att de kommer att flytta (illustration 7.7.). Detta kan ju vara lugnande att få veta bland dem som sysslar med tillväxt- och utvecklingsfrågor i regionen.

Illustration 7.7

Här ser vi att bland dem som tror de kommer att flytta och de som inte tror det, är det ungefär lika stor andel – 60 respektive 59 % – som kan tänka sig starta eget företag.

Hur tolkar vi resultaten om utbildning och försörjning?

En del i åk 8 – runt 15 % – skulle helst vilja jobba efter grundskolan. Det låter orealistiskt och ungdomarna vet nog det också, men bakom kan ligga både positiva och negativa drivkrafter. En önskan om arbete efter nian kan bero på skoltrötthet, men kan också vara en längtan efter att ha tillgång till en egen ekonomi med tillhörande självständighet i en värld fylld med kommersiellt utbud.

Ca 30 % av respondenterna i åk 8 svarar att de skulle vilja gå i gymnasiet i en annan kommun än hemkommunen, och det var ca 12 %-enheter mindre än andelen som tänker sig gå i Sundsvall. Det skulle nog vara förhastat att tro att så många faktiskt kommer att söka i en annan kommun än där de bor, men utbudet av friskolor på gymnasienivå i vissa kommuner kan komma att bidra till minskande elevunderlag i andra, och kan ha betydelse för vilken riktning en "gymnasie-migration" har. Och marginella flyttströmmar av hela familjer skulle kunna vara en effekt.

En mycket hög andel, nästan två tredjedelar, av dem i åk 2 som har utomnordisk anknytning tror att de kommer att studera direkt efter gymnasiet. Det kan visa på hög ambition, och att det finns mer av en norm att studera bland dessa ungdomar än bland sv/no elever. Vi ser också att fler tjejer än killar planerar att i framtiden utbilda sig vid universitet och högskolor. Det följer en långvarig trend i Sverige och internationellt.

Att utbilda sig vid högskolor har en koppling till att flytta från hemkommunen. Och att flytta har också koppling till kön och inte minst etnicitet. Av dem i åk 2 som har utomnordisk anknytning är det lika många som tror att de kommer att börja studera utomlands efter gymnasiet som i Sverige. Slutsatser av detta som har betydelse för Sundsvall, kan vara att åtgärder för att stimulera återflyttning av dem som flyttat men inte flyttat tillbaka, kan vara behövliga om de kan göras effektiva. Några goda skäl till att åtgärder behövs för att öka befolkningens andel i åldrarna 20 – 40 år framgår t.ex. av SCB:s rapport "Länens arbetsmarknad 2010"¹⁰, s. 114, som visar Västernorrlands brist i befolkningspyramiden jämfört med riket, för dessa fertila och produktiva åldrar.

¹⁰ SCB, Information om utbildning och arbetsmarknad 2010:1

Anledningarna som ungdomarna gav för att flytta från kommunen och för att flytta tillbaka, var i viss mån en annan sida av samma mynt, som deras planer efter skolan. En mycket större del av killarna i åk 2 än tjejerna svarade att jobb var en anledning till att flytta från hemkommunen, medan en större del av tjejerna svarade studier. När det gäller anledningar till att flytta tillbaka, svarade också en mycket större andel av killarna än tjejerna arbete. Av tjejerna svarade en mycket större andel närhet till släkt och vänner än jobb (ca 55 % mot 35 %). Det finns ett par olika sätt att tolka också detta, och vad man finner kan bero på vilket perspektiv man har.

Vi vet (SOU 2005:50, s 179-180¹¹) att en hög sysselsättningsgrad är det effektivaste sättet att hantera framtidsutmaningarna med ökad försörjningskvot när större årskullar blir pensionärer och mindre årskullar finns i arbetskraften. Det betyder att den högre andel med inriktning mot arbete som killarna visar kan vara föredömlig. Men lika uppenbart är det att den högre andel som riktar in sig mot högre studier som tjejerna visar är föredömlig, eftersom det framtida arbetslivet behöver högutbildad personal. Som alla procentsiffror visar, är det många tjejer och killar både bland dem som inriktar sig mot studier och bland dem som har riktningen inställd på jobb. Men ibland är marginella skillnader viktiga och kan bidra till att skapa och återskapa önskade normer kopplade till kön.

Bland ungdomarna i åk 2 kan vi ändå se att det bland dem inte är en rådande norm att det är män som ska vara företagare. Bland både tjejer, killar och ungdomar med utomnordisk anknytning, har en hög andel beredskap att vara egen företagare i framtiden, och att detta inte heller är kopplat till planer att flytta från kommunen är en lisa att höra för dem som oroar sig för nyrekryteringen till företagsamheten i Sundsvall.

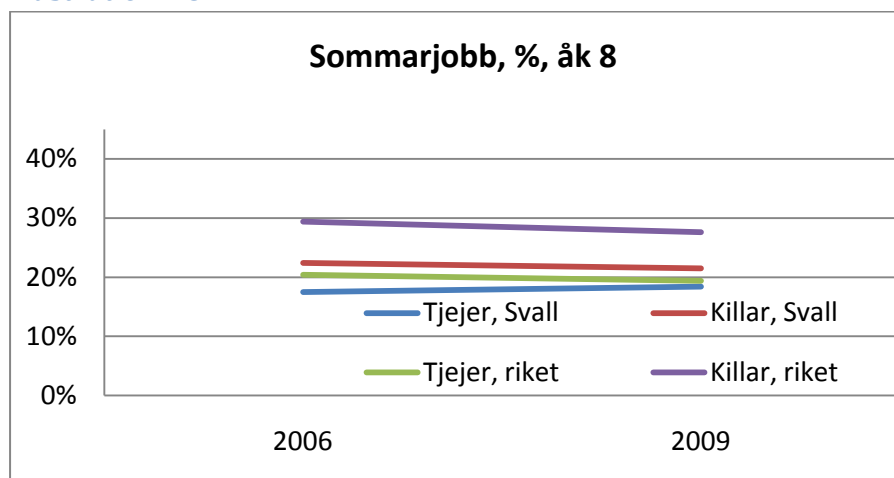
Mer om arbetsliv och företagande

Vi har nu sett sammanställningar av svar om ungdomarnas tankar om och planer på utbildning, jobb och eventuell flyttning i framtiden. Men Lupp innehåller också frågor om ungdomarnas faktiska erfarenheter av arbetslivet, i form av sommarjobb senaste sommaren och extraarbete vid tidpunkten för datainsamlingen. När det gäller extrajobb under terminen är det ungefär 15 % som svarar att de hade extrajobb, både bland dem med utomnordiskt ursprung och sv/no killar i gymnasiet och bland alla kategorier i åk 8. Men bland sv/no tjejer i gymnasiet var det dubbelt så hög andel som svarade att de hade extrajobb, närmare bestämt 31 % svarade detta. Det motsvarar 100 tjejer i Sundsvalls kommun, och med tanke på att det bara var 55 % av eleverna i åk 2 som svarade på enkäten, borde det verkliga talet vara minst 150 tjejer i åk 2.

När det gäller erfarenheter av sommarjobb utgår från svaren som handlade om den senaste sommaren. I åk 8 var det blygsamma 20 – 30 % som hade haft sommarjobb, medan det var mer än det dubbla i gymnasieklassen. Jämfört med 2006 var det en obetydlig minskning i åk 8, men minskningen för gymnasisterna var drygt 10 %-enheter i Sundsvall. I Riket låg andelen med sommarjobb (alla kommuner som deltog i Lupp det året) ungefär 5 %-enheter högre än i Sundsvall, men minskningen till 2009 var större i Sundsvall, så skillnaden ökade. (Illustration 7.8 och 7.9).

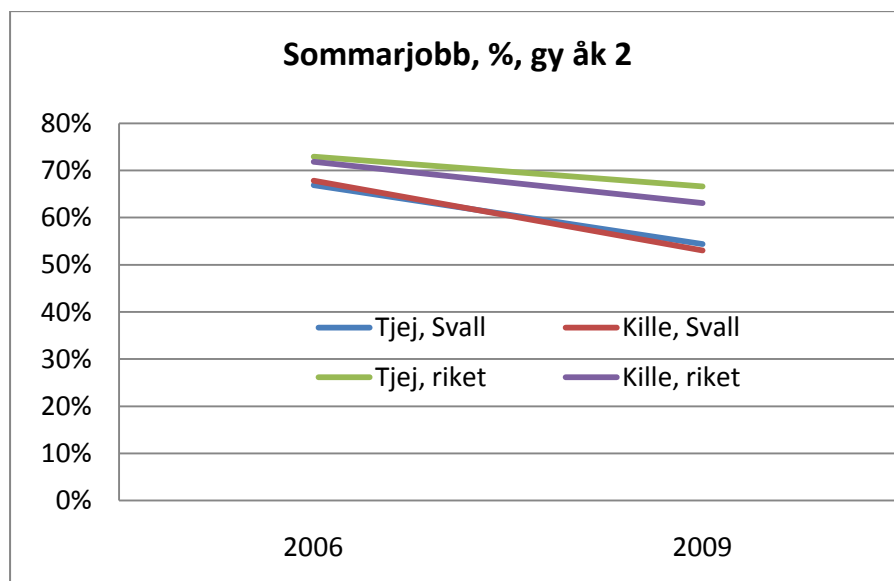
¹¹ Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005:50

Illustration 7.8

Här ser vi att ca 21 % av killarna i åk 8 i Sundsvall hade sommarjobb 2009. Det var en svag minskning sedan 2006.

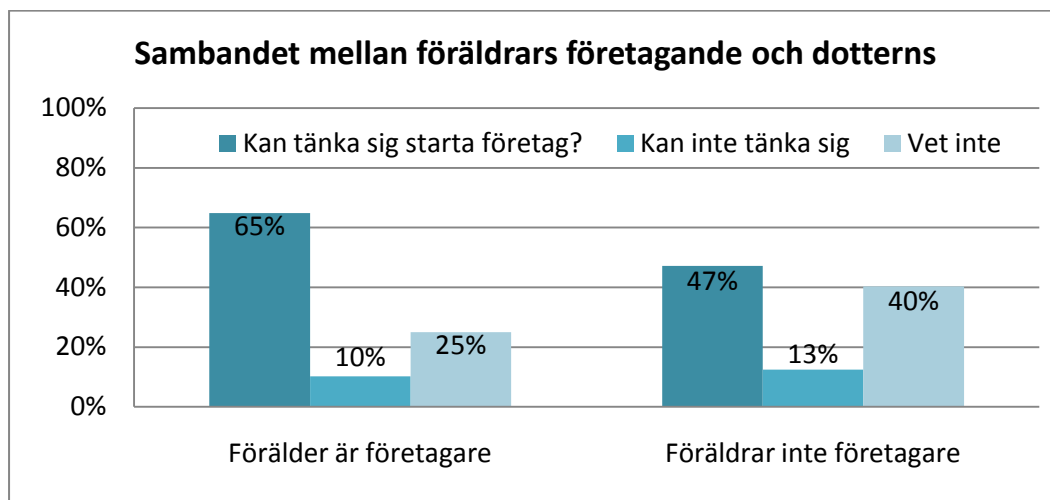
Illustration 7.9

Vi ser att ca 55 % av tjejerna i åk 2 i gymnasiet hade sommarjobb 2009, en minskning sedan 2006.

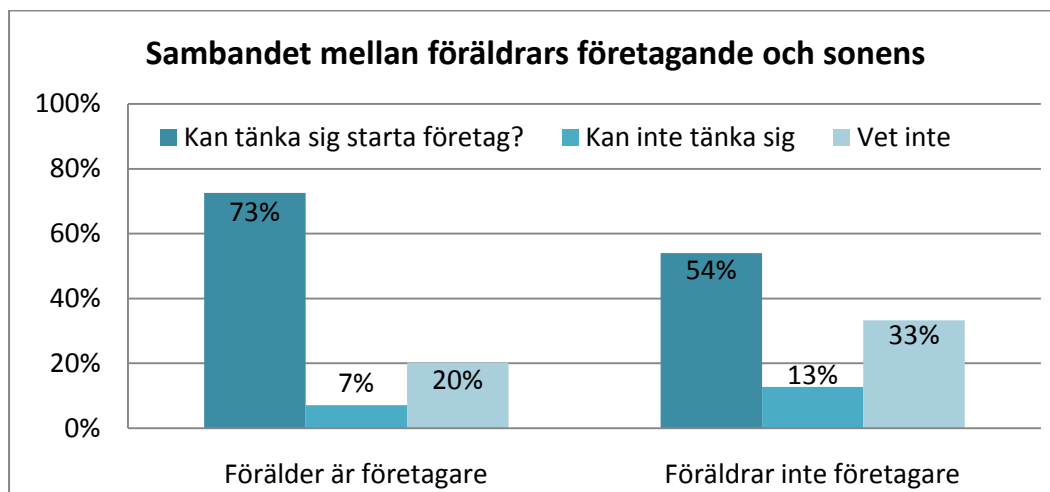
Vi nämnde inledningsvis att vi i detta material också kan undersöka hur stor betydelse för viljan att bli företagare det har, att en förälder driver företag. Här är det bara ungdomarna i gymnasiets åk 2 vi använder. Vi ska jämföra andelen som svarar att de kan tänka sig starta företag i framtiden, mellan dem som har och dem som inte har någon förälder som är företagare. Vi kan dessutom dela upp detta efter ungdomarnas kön. Vi finner då att föräldrars företagande har en positiv effekt på både söners och döttrars företagande. Det är ungefär 20 %-enheter fler som svarar att de kan tänka sig starta företag bland dem som har en företagare till förälder än dem som inte har det. Effekten är lika stor i bägge könen, men hos tjejerna från en lite lägre nivå. (Illustration 7.10 och 7.11.)

Illustration 7.10

Vi kan t.ex. se att 65 % av tjejerna i åk 2 i Sundsvall, som hade en (eller två) företagande förälder, svarade att de kunde tänka sig starta företag, medan andelen var 47 % bland dem utan företagarföräldrar.

Illustration 7.11

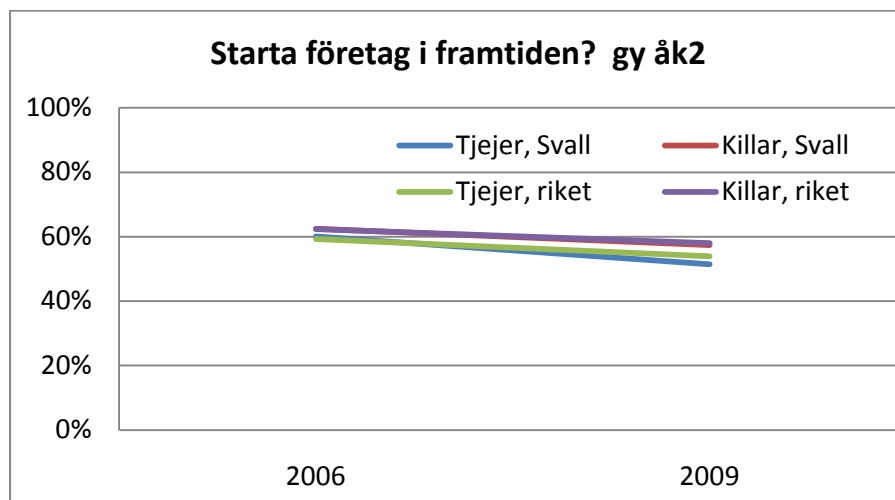

Vi kan t.ex. se att 73 % av killarna i åk 2 i Sundsvall, som hade en (eller två) företagande förälder, svarade att de kunde tänka sig starta företag, medan andelen var 54 % bland dem utan företagarföräldrar.

Vi ska till sist jämföra attityden till att starta eget företag mellan Sundsvalls gymnasieelever och riket. Det vi jämför med då är inte alla kommuner i landet utan bara alla kommuner som deltog i Lupp det året, vilket var 43 kommuner. Ingen av de allra största kommunerna är då medräknade.

Killar i Sundsvalls åk 2 ligger på precis samma nivå som jämförelsekommunerna när det gäller andel som svarar att de kan tänka sig att starta företag, så i diagrammet nedan (illustration 7.12) ligger linjerna på varandra. Andelen tjejer i sundsvallsgymnasierna som svarar detta är också på samma nivå som övriga kommuner, och mycket nära killarnas nivå. En svag minskning av andelen som kan tänka sig starta företag syns mellan 2006 och 2009.

Illustration 7.12

Linjerna för killar i Sundsvall och killar i riket ligger precis över varandra. Andelen killar som kunde tänka sig starta företag i framtiden var 59 %, både i Sundsvall och i riket.

Hur tolkar vi resultaten om sommarjobb och attityd till företagande?

Tjejer och killar i Sundsvalls skolor sommarjobbade lika flitigt 2009, men andelen som haft ett sådant jobb var mycket högre på gymnasiet. Sundsvall låg lägre än övriga kommuner men skillnaden i andel mellan tjejer och killar var lägre i Sundsvall, nästan obefintlig. På gymnasiet sjönk andelen med drygt 10 %-enheter mellan 2006 och 2009, troligen konjunkturbetingat. När det gäller möjligheten för ungdomar att ha sommarjobb i framtiden, kan en viss pessimism grundas i att jobb som försvinner i en lågkonjunktur inte till fullo brukar återuppstå när konjunkturen senare blir motsvarande hög, vilket beror på ständigt pågående produktivitetsökning.

När det gäller extraarbete under terminen var det en ganska stor skillnad i andelar mellan tjejer och killar. Det var så många som 31 % av tjejerna i åk 2 som svarade att de hade extraarbete helger eller kvällar, jämfört med ca 15 % bland killar. Vi kan relatera den skillnaden t.ex. till ungdomarnas svar på hur mycket fritid de hade. Den frågan gav inte så stor skillnad mellan könen i svarsfördelning på högstadiet, men i gymnasiet var det betydligt fler bland tjejerna som svarade att de inte visste hur de skulle hinna med allt. Bland de tjejer som svarade detta är det möjligt att en del återfinns bland dem som har extraarbete kvällar eller helger.

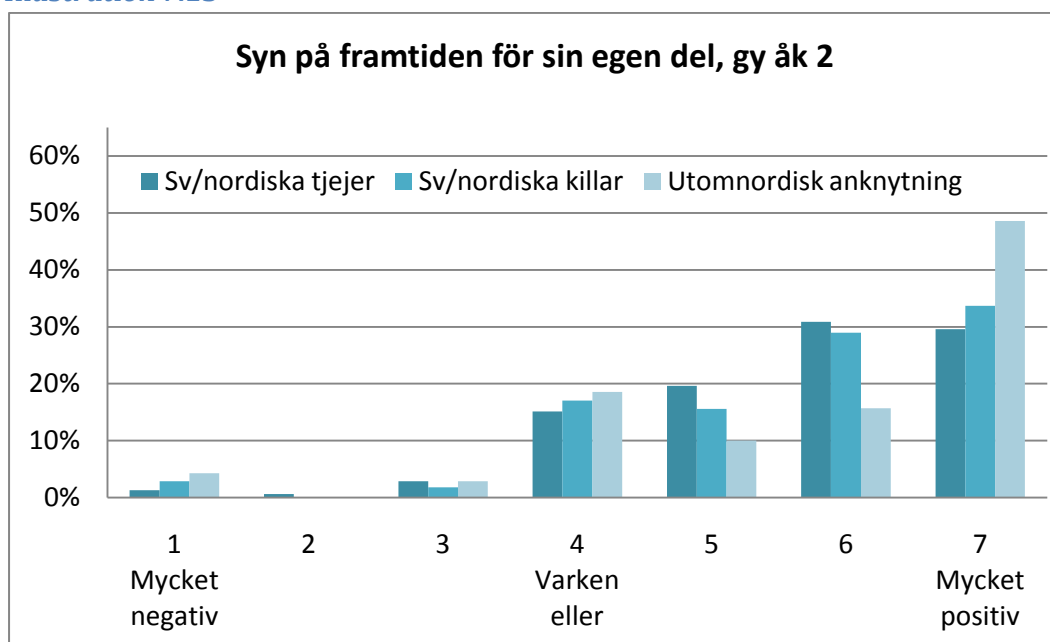
För de äldre skolungdomarna är det säkert mycket lärorikt och utvecklande att ha ett sommarjobb på en reguljär arbetsplats. Och detsamma kan säkert sägas om extrajobb under terminen. Det ska förstås inte ha en omfattning så att det hindrar skolaktiviteter, men eftersom det också kan innebära att behöva planera och strukturera sin tid, är det inte omöjligt att det gynnar skolresultaten för en del. Att fortsätta att följa ungdomarnas möjligheter att få sommarjobb över tiden och jämfört med övriga delar av landet kan vara viktigt.

Framtidssyn

Ungdomarna fick svara på frågan om hur de såg allmänt på sin egen framtid. Där ser vi glädjande på resultatet att så lite som 4 % till 7 % av ungdomarnas i de tre kategorierna som redovisas

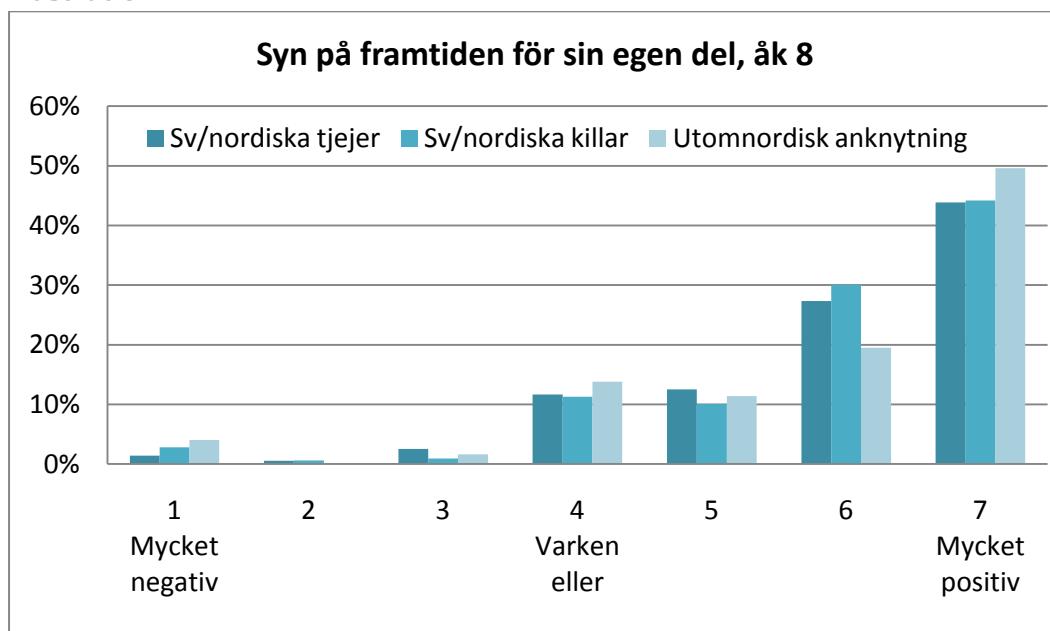
satte lägre skattning än "varken eller" dvs. den neutrala positionen på skalan. Omkring 15 % svarade "varken eller" medan 77 % till 84 % svarade med ett högre värde än det neutrala. (Illustration 7.13 och 7.14.)

Illustration 7.13

Vi ser t.ex. att det var 15 – 19 % i de tre kategorierna som valde det neutrala alternativet som betydde att de varken såg positivt eller negativt på framtiden för sin egen del.

Illustration 7.14

Vi ser t.ex. att det var 11 – 14 % i de tre kategorierna som valde det neutrala alternativet som betydde att de varken såg positivt eller negativt på framtiden för sin egen del.

Diskussion

Vi vet att delar av arbetslivet i Sverige är starkt könsuppdelat. Normer kopplade till kön har också gjort att rekryteringen till vissa gymnasielinjer varit kvinnligt respektive manligt dominerade. Vi ser vidare i analysen av svar i Lupp att det skiljer från 10 till så mycket som ett 20-tal procentenheter mellan andelen tjejer och killar som tänker sig att gå högre utbildning efter gymnasiet, som tänker sig börja jobba efter gymnasiet, som planerar att lämna sin hemkommun och som anger jobb respektive närhet till anhöriga som skäl till att i framtiden återvända till hemkommunen. Dessa aspekter på ungdomars framtidsplaner är i högsta grad relevanta för kommunens planering och framtidsstrategier. Vi kan konstatera att kön är en nödvändig analysgrund att ta i beaktande. Sundsvall strävar efter befolkningstillväxt, och förändringstrender i ungdomarnas flyttmönster kan göra att en marginell befolkningsökning i kommunen vänds till sin motsats och vice versa.

En typ av strategi för tillväxt kan vara att försöka behålla ungdomarna på hemmaplan efter gymnasieutbildning, en annan kan vara att försöka öka sannolikheten att de som lämnat flyttar tillbaka. Vilka är då ungdomarnas framtidsstrategier och på vilket sätt kan de komma att se annorlunda ut än tidigare? Vi försöker inte besvara frågan här, även om redovisningen av ungdomarnas svar i dettas kapitel ger en del fingervisningar. Men vi tror att de inte ser ut som kommunens, eftersom det handlar om två olika perspektiv. Och eftersom dessa två perspektiv på framtiden finns samtidigt måste planerare se till att kommunens strategier inte står i konflikt med ungdomarnas.

Framtiden har säkert oförutsedda händelser och krav i sitt sköte, och det kan mycket väl vara så att förändringar sker ännu snabbare och inom några decennier som ett arbetsliv sträcker sig, hinner många arbetsuppgifter helt förändras. Individens strategi för detta kan vara flexibilitet, som i sin tur kan uppnås genom bred utbildning och breda erfarenheter samt vidareutbildning stegvis under arbetslivet. Arbetsgivares strategier måste också bygga på flexibilitet liksom kommunens. Om vi nu tänker på kommunens strategier i relation till ungdomarna, kan det vara så att de måste understödja ungdomarnas, även om dessa går ut på att vid en viss tidpunkt lämna kommunen. Om de senare flyttar tillbaka kan de tillföra desto mer, eftersom de då har utbildat sig via ett bredare utbud än som kan stå till buds lokalt, och har en bredare erfarenhetsbas än de skulle haft om de stannat.

Kommunen och eller företag och offentliga institutioner kan behöva använda/skapa stödsystem för ett ökat behov av vidareutbildning. Systemen kan både vara av typen möjliggörande och motivationsskapande. Det första kan betyda tid och andra resurser, det senare kan vara befordringsgångar som förutsätter att yrkesutövare utvidgar sitt ansvarsområde parallellt med kunnande och yrkeserfarenhet, kanske inte bara genom att verka som chef inom en befintlig verksamhet, utan även som operativ inom närliggande områden. Exempel på detta kan vara valideringssystem som ger möjlighet att visa förvärvade kompetenser och behöver inte vara begränsat till högre utbildning.

Många har tolkat flexibilitet hos en person inom arbetskraften som att kunna flytta till en annan ort där arbete finns. Men om man i stället tolkar det som förmågan att kunna bo kvar på orten även under förändrade yrkes- och kompetenskrav, så kan man se andra typer av lösningar på omställnings- och omstruktureringsproblem.

Av resultatet om framtidssyn kan man se att det var ungefär 5 % som såg lite till mycket negativt på sin framtid. De allra flesta tyngs inte av negativa tankar om sin framtid.

Referenser

- 1 - Enkäter för åk 7-9, gymnasiet åk 1-3, ålder 19-25 år; www.ungdomsstyrelsen.se/lupp
- 2 - Ung idag, 2010, tillgänglig att ladda ner från www.ungdomsstyrelsen.se Följ länk Fakta om unga.
- 3 - Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009
- 4 - Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF), Pressrelease SCB, 16 aug 2010, http://www.scb.se/Pages/PressRelease___298563.aspx.
- 5 - Madeleine Sjöstedt (FP), kultur- och idrottsborgarråd i Stockholms stad, Debattartikel i DN 2009-11-08; <http://www.dn.se/debatt/idrottsrorelsen-lever-inte-upp-till-statens-folkhalsomal-1.989992>
- 6 - Andréasson, Sven; 2002: Den svenska supen i det nya Europa. Statens Folkhälsoinstitut; Stockholm Sundell, Knut; 2003: "Att förebygga problembeteenden".
- 7 - Fishbein, M., & Ajzen, I. (2010). Predicting and changing behavior: The reasoned action approach. New York: Psychology Press.
- 8 - SCB 2005: Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005-50.
- 9 - Leffler, Eva (2002): "Entreprenörskap och Företagsamhet i skolan—en del i Pedagogiskt arbete", eller Ahlén, A. och Jonsson, M. (1982): Entreprenörskap: "Sverige - Silicon Valley" (Liber).
- 10 - SCB, Information om utbildning och arbetsmarknad 2010:1
- 11 - Sveriges demografi och arbetsmarknad, SOU 2005:50